

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Helen Hein

**NOORTE TÕLGENDUSED SUHTLUSPORTAALIDEST KUI SOTSIAALSED
REPRESENTATSIOONID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MSc A. Rämmer

Tartu 2012

ABSTRACT

Interpretations of youth about social network sites can be considered as social representations. The usage of social network sites among the youth in Estonia is increasing every year. Estonian youth has high level on internet use but also high level of risks. For young people social network sites have changed irreplaceable in their daily lives and ways of communicating. That's why the aim of this thesis is to explore why and how young people use different social networking sites and how they construct their representations in general about communicating in this virtual world.

Theoretical part of this thesis brings of the explanation of social representation theory, earlier studies and results of authors in this area. The empirical part of this work is based on two focus group interviews about with twelve young persons at the age 14-15 and their social representations about social networking sites. All interviewed young persons considered to be social networking all the sites in the internet where they can communicate with each other or create their own profile (for example Facebook, Twitter, MSN, Skype). They are constantly changing information, opinions, knowledges, sharing compliments, insults, comments in the social network sites. All the time youth are seeking feedback from their peers how to act and react in their social relationships. Their communication in virtual world and in face to face is interweaved and a way to communicate undisturbedly away from adults. Interviewed youth had also critical representations about these sites because it sometimes brings up to conflicts, excessive courage, insults, false profile accounts, provocative comments and unpleasant arguments. Young people also stressed that they prefer parents and teachers not to participate there as it is like their own playground and world where they can be more independent. It occurred that youth is anchoring their interpretations and knowledge about social network sites according to their previous knowledge, practices, peers opinions, gender and also pop culture. They share information with each other that is the basis for accepted positions among them and after that they select the categories that seem most important. For young people the social representations about social networking sites are constructed together with peers and include continuous redevelopment and structuring their interpretations, actions and behavior in the virtual world.

SISUKORD

ABSTRACT	2
SISSEJUHATUS.....	5
TEOOREETILINE RAAMISTIK JA KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	6
1.1 Suhtlusportaalide ja noorte mõiste käsitlemine töös.....	6
1.2 Mis on sotsiaalsed representatsioonid?	7
1.3 Sotsiaalsete representatsioonide kujunemine	8
1.4 Objektiveerimine ja ankurdamine	9
1.5 Kokkuvõtteks sotsiaalsete representatsioonide teooriast	11
1.6 Kirjanduse ülevaade	12
1.6.1. Uue meedia ja suhtlusportaalide(sotsiaalmeedia) roll teismeliste seas	12
1.6.2. Suhtlusportaalide kasutamise põhjused noorte seas	14
1.6.3. Enesepresenteerimine suhtlusportaalides	16
1.6.4. Sotsiaalsed suhted suhtlusportaalides	17
1.6.5. Töö eesmärk ja uurimisprobleemi olulisus	19
1.6.6. Uurimisküsimused	20
METOODIKA.....	21
2.1 Töö lähenemisviis	21
2.2 Andmekogumismeetod	22
2.3 Analüüsimeetod	23
2.4 Uurimuse eetilise aspekt	24
2.5 Urija refleksiivsus ja interaktsioon intervjuude läbiviimisel	24
ANALÜÜS.....	26
3.1 Üldised arusaamad suhtlusportaalidest	26
3.2 Põhjused, miks kasutatakse suhtlusportale ja nende olulisus	27
3.3 Kontaktid suhtlusportaalides	29
3.4 Enim levinud tegevused suhtlusportaalides	31
3.5 Täiskasvanud suhtlusportaalides	33
3.6 Mitteaktsepteeritud ja ebameeldiv käitumine	35
ARUTELU.....	39
4.1 Suhtlusportaalide kasutamise põhjused ja sealse suhtluse tõlgendamine	39
4.2 Suhtlusportaalides suhtlemise tähendus noortele	40

4.3 Suhtlusportaalides suhtlemine ja silmast-silma suhtlemine.....	40
4.4 Erinevad kontaktitüübid suhtlusportaalides.....	41
4.6 Ebameeldiv sisu ja käitumine.....	43
4.7 Metoodika kriitika	43
KOKKUVÕTE	44
KASUTATUD ALLIKAD	46
LISA 1.....	50

SISSEJUHATUS

Uue meedia võimalused ja sealhulgas suhtlusportaalide kui virtuaalkeskkondade populaarsus on viimastel aastatel noorte seas plahvatuslikult kasvanud. Eesti paistab Euroopa võrdluses silma noorte väga kõrge internetikasutuse, kui ka kõrge online-riski tasemega. Kusjuures ka suhtlusportaalides käimine on väga populaarne ning sealsetes keskkondades omab kasutajat 70% Eesti noortest. (Livingstone et al 2011:36) Suhtlusportaalid on muutunud noorte jaoks just kui tänapäeva virtuaalseks mänguväljakuks (Siibak 2010), kus suheldakse eakaaslastega, konstrueeritakse oma identiteeti, vahetatakse muljeid ning luuakse oma kultuuri.

Suhtlusportaalid ja virtuaalsed keskkonnad on pidevas muutumises ning seetõttu tuleb noortel kogu aeg kohaneda ja õppida navigeerima eri võimaluste vahel. Ka meedia ja ühiskondlik diskursus toob pea iga päev esile seda, kuidas praegused noored on nii-öelda digitaliseerunud ning elavad oma elu üha enam internetis olles. Kusjuures peamiselt tuuakse esile vaid täiskasvanute representatsioone suhtlusportaalidest ja virtuaalsetes keskkondadest, mis tihti peale on seotud seal valitsevate ohtudega. Noorte eneste representatsioonid virtuaalsest suhtlemisest ning sealhulgas suhtlusportaalidest on jäetud aga pigem tagaplaanile. Ka sotsiaalmeedia ja noorte uurija Boyd (2009) on esile toonud, et suhtlusportaalides toimuv on noori ja nende sotsiaalseid suhteid kujundamas nii nagu ei kunagi varem, kuna see annab noortele võimaluse luua nii-öelda oma kommunikatsiooniruumi, reeglid ning võrgustiku.

Antud töö eesmärgiks on püüda mõista, miks ja kuidas noored kasutavad suhtlusportale, kuidas on struktureeritud nende sealsed sotsiaalsed suhted ning ennekõike uurida, kuidas kujunevad arusaamad noorte eneste seas suhtlusportaalidest ja seal toimuvast. Ehk välja selgitada noorte erinevaid arusaamasid suhtlusportaalidest ja jõuda selgusele, kuidas need käsitlused noorte seas kujunevad.

Töö on jagatud nelja peamisesse ossa. Esimene osa tutvustab töö aluseks olevat sotsiaalsete representatsioonide teooriat, uue meedia ning suhtlusportaalide uurimisega tegelevate autorite seisukohti ning varasemaid uurimusi, mis toetavad töö empiirilist osa. Teine osa hõlmab töö empiirilise osa lähenemisviisi, metoodikat ning kolmas osa intervjuude analüüsi ja neljas arutelu tulemuste üle.

TEOOREETILINE RAAMISTIK JA KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1 Suhtlusportaalide ja noorte mõiste käsitus töös

Suhtlusportaalid ehk sotsiaalsete võrgustike veebilehed on viimastel aastatel väga palju populaarsust kogunud nii kasutajate kui ka nende uurijate hulgas. Suhtlusportaalid võimaldavad sisse logides luua oma profiil, täiendada seda mitmesuguse informatsiooniga enese kohta, kommenteerida ja jagada positsi. Boyd (2007) toob välja, et samuti aitavad suhtlusportaalid avalikult, see tähendab kõigile kasutajatele nähtavalt, hallata oma sotsiaalseid suhteid veebis ning olla kursis, millised kontaktid on teiste kasutajate profiilides ning kellega nad suhtlevad. Eriti populaarsed on suhtlusportaalid just noorte seas, kuna suhtlusportaalide kasutamine kujundab aktiivselt ka nende identiteeti, staatust eakaaslaste seas ning aitab olla ka nii-öelda vahendajaks avalikus elus (Boyd et al 2007).

Eestis on aegade jooksul kõige populaarseimad suhtlusportaalide saidid Facebook.com, Orkut.com ja Rate.ee. Kusjuures 2012. aastal on kõige populaarsem Facebook.com, kus Eestis on kokku kasutajaid ligi 462 000. Sealhulgas vanuses 13-15 on kasutajaid 7% ja vanuses 16-17 6% kogu populatsioonist, mis viitab küllaltki suurele osatähtsusele just noorte seas. (Estonia 2012)

Suhtlusportaale laiemalt mõistena võib käsitleda ka kui veebisaiti, mis käivad sotsiaalmeedia alla ning uue meedia valdkonda. Kusjuures sotsiaalmeedia all mõistetakse digitaalset meediat, mis võimaldab olla ühenduses ja suhelda üksteisega pidevate kiirsõnumite saatmise ja ka suhtlusportaalide kaudu. Kokkuvõtlikult võib öelda, et sotsiaalmeedia on kui virtuaalne kollektsoon erinevatest kasutajaprofiilidest, mida saab teistega jagada ning selle kaudu luua oma sõprade ja kontaktide nimekirja, kellega suhelda soovitakse (Raacke ja Bonds-Raacke 2008 Correa et al 2009 kaudu).

Antud töös kasutan suhtlusportaali ehk sotsiaalse võrgustiku veebisaidi mõistet, kuna just suhtlusportaalid on noorte kasutamiskäitumise seas kõige enam levinud ning populaarsust järjest enam koguvad.

Samuti kasutan käesolevas töös laiemalt mõistet noor ja teismeline paralleelselt ning pean sellega silmas 12.-18. aastaseid noori. Mõiste sobib esiteks seetõttu, kuna antud töö

empiirilises osas olid valimis 14-15. aastased noored, kes kasutavad aktiivselt suhtlusportaale. Teiseks põhjuseks, miks kasutan mõistet noor ja teismeline laiemalt on ka see, et valdkonna kirjanduses ja uuringutes on enamasti kasutatud mõistet just sel viisil, mitte vanuseliselt spetsiifilist vanusegruppi esile tuues. Kuid antud töö puhul tuleb silmas pidada, et tulemusi siiski ei saa laiendada kõigile noortele selles vanusevahemikus, vaid tuleb lähtuda konkreetse uurimuse kontekstist, valimist ja eripäradest.

1.2 Mis on sotsiaalsed representatsioonid?

Termin sotsiaalsed representatsioonid võttis prantsuse sotsiaalpsühholoog Serge Moscovici kasutusele 1961. aastal, et iseloomustada laialtlevinud arusaamade kujunemist kaasaegsetes ühiskondades (Rateau et al 2012). Tõuke selleks sai ta Sigmund Freudi poolt loodud psühhoanalüüsi käsitletavate ideede levikust sõjajärgsel Prantsusmaal ning termini tuletas ta Émile Durkheimi kollektiivsete representatsioonide mõistest. Kuna gruppi kui sellist iseloomustatakse tavaliselt identiteedi ja selle kaudu, et grupiliikmed suhtlevad omavahel jagatud tähendussüsteemide kaudu, siis see tähendussüsteem kirjeldab ja defineerib grupiliikmete maailma. Kõige suurem jagatud tähenduste süsteem hõlmab kultuurilisi konstrukte, mis on pärit traditsioonidest ning on pikaajalise ajaloo tulemuste protsess. Selliseid traditsioonilisi struktuure nimetaski Durkheim kollektiivseteks representatsioonideks, mis on siis stabiilsed ja hõlmavad põhilisi ideid maailma kohta. Tema käsitluses annavad kollektiivsed representatsioonid religioosse ja moraalse õigustuse sellele, mis on õige, mis vale ja seeläbi hõlmavad kogukonna sotsiaalseid struktuure. Tänapäeval on aga massimeedia loonud juurde teise tähendustesüsteemi, mis on palju muutuvam ja dünaamilisem. See süsteem hõlmab objektide, faktide, sündmuste representatsioone. Seetõttu Moscovici arendas kollektiivsete representatsioonide mõistet edasi ja lõi nende alusel termini sotsiaalsed representatsioonid. Just nagu ka kollektiivseid representatsioone, nii ka sotsiaalseid representatsioone saab vaadelda nii üksikisiku tegevuses kui ka kollektiivses käitumises ning ka sotsiaalses diskursuses. Sotsiaalsed representatsioonid ongi just nagu individuaalsuse ja kollektiivsuse piirimail balansseerivad nähtused. (Rateau et al 2012)

Moscovici lisas Durkheimi teoriasse selle, et representatsioonid pole ainult ühiskonna kui terviku produktid, vaid sotsiaalsete gruppide tegevuse produktid, kes seda ühiskonda üles ehitavad. Samuti keskendus tema teooria kommunikatsiooniprotsessile, kui ühele olulisele

osale sotsiaalsete representatsioonide tekkimise juures, kuna individuaalsed uskumuste kõrval võivad olla üksmeele objektid ka kollektiivsed uskumused (Rateau et al 2012: 481).

Sotsiaalsete representatsioonide teooria kohaselt on igal grupil või kogukonnal tänu eelnevatele teadmistele iga uue asja kohta spetsiifiline kommunikatsiooni- ja käsitusviis, mis omakorda sõltub jagatud representatsioonidest selles kogukonnas. Kui algselt kasutati seda teooriat ainult populaarteaduses, siis hiljem on see üle võetud mitmetesse uurimisvaldkondadesse, mis on seotud sotsiaalse eluga. (Wagner 2012)

Sotsiaalne representatsioon on väärtused, ideed ja praktikad, millel on kaks peamist ülesannet: luua korda, et inividid saaksid paremini orienteeruda materiaalses ja sotsiaalses maailmas ning teiseks võimaldada kommunikatsiooni. Sotsiaalne representatsioon on kollektiivne fenomen, mis on loodud grupi või kogukonna poolt ja see omakorda inividide igapäeva kõne ja tegevuse kaudu. (Wagner et al 1999:96)

1.3 Sotsiaalsete representatsioonide kujunemine

Sotsiaalsed representatsioonid tekivad siis, kui mingi objekt või uus fenomen saab sotsiaalseks reaalsuseks. Nimelt seletab Wolfgang Wagner sotsiaalsete representatsioonide teket järgnevalt: kuna ühiskonnas olevad grupid elavad sotsiaalsete objektide maailmas ning kui sinna ilmub uus või tundmatu fenomen, siis püütakse kõigepealt teda interpreteerida ja defineerida grupe enesele tuttavates terminites ning mõistetes. Taolise ``kodustamise`` järel saab see nähtus juba grupe tuttavaks ning üheks osaks argimõtlemisest, mille tulemusena tekibki sotsiaalne representatsioon. (Wagner et al 1999: 98) Seega on sotsiaalsed representatsioonid oma olemuselt inimestevahelise kommunikatsiooni tagajärjel sotsiaalsetes gruppides kujunenud konsensuslikud arusaamad. (Wagner et al 1999:121). Grupp on representatsiooni kujundanud olles mõjutatud kommunikatsiooniprotsessist ja omavahelisest interaktsioonist.

Moscovici (1961) järgi on sotsiaalsete representatsioonide kujunemine alati seotud mingi uudse või tundmatu fenomeni ilmnemisega, mille kohta on piiratud, ebatäielik või laiali jaotunud informatsioon eri sotsiaalsete gruppide seas. Seda nimetab ta kokkuvõtvalt informatsiooni dispersiooniks. Seejärel kerkib esile surve teha sellest nähtusest järeldusi, et

seda paremini mõista. Viimaseks teevad inividid valiku teatud informatsioonist ehk valivad selektiivselt, millistele aspektidele keskenduda(fokusseerimine), et seda fenomeni defineerida ja paremini mõistetavaks muuta. (Rateau et al 2012 kaudu)

Sotsiaalsed representatsioonide tekkimisel mängivad väga tähtsat rolli inimestevahelised kommunikatsiooniprotsessid, kuna nad aitavad kaasa erinevate teemade esile kerkimisele, mõnest teemast vaikimisele, mõne teema üle rohkem diskuteerimisele või mõne teema mittekäsitlemisele (Wagner 2012).

Sotsiaalsed representatsioonid koosnevad jagatud teadmistest, mis tekivad tänu nii grupi sisestele kui ka grupi välistele interaktsioonidele. Need töötatakse välja ühiskondlikus diskursuses, mis on pidevas muutumises ja seeläbi jõuavad nad meie tavateadmisesse ja argimõtlemisse. Kusjuures iga tekkinud sotsiaalne representatsioon on teadmise loomine just nimelt sotsiaalses kontekstis ja seetõttu ka mõjutatud teistest sotsiaalsetest representatsioonidest.

Moscovici`le(1961) tuginedes toimub sotsiaalsete representatsioonide kujunemine kolmes peamises etapis. Esiteks on see seotud alati uue fenomeni ilmnemisega, mistõttu info selle kohta on piiratud, ebatäielik, puudulik või hajus erinevate sotsiaalsete gruppide vahel. See uus objekt või ka fenomen toob esile mure või ärevuse, mis survestab just kui järeltusi tegema ja kommunikatsiooni kaudu seda kontrollima. Selle tõttu jagatakse omavahel uskumusi, spekulatsioone, hüpoteese, mis kõik viivad peamise ja kõige enam aktsepteeritud seisukoha kujunemisele eri sotsiaalsete gruppide seas. Viimasena toimubki teatud info selekteerimine, mille tulemusena keskendutakse ainult teatud uue info kindlatele aspektidele sõltuvalt grupi ootustele ja suundumustele. Seda nimetab Moscovici fenomeni fookusseerimiseks. (Rateau et al 2012: 482 kaudu)

Järgnevalt seletan lahti ka sotsiaalsete representatsioonide teooria kahte keskset protsessi, mis aitavad nende kujunemist veelgi mõista.

1.4 Objektiveerimine ja ankurdamine

Kaks olulist protsessi, mille kaudu sotsiaalsed representatsioonid kujunevad on objektiveerimine ja ankurdamine.

Ankurdamise kaudu kinnistatakse fenomen ja see leiab koha grupi ja indiviidide mõtlemissüsteemis ehk selle kaudu toimub fenomeni assimileerimine ja paigutamine grupile tuntud kategooriatesse. Samas tuleb aga sel puhul tähele panna, et nähtust või uut objekti interpreteeritakse igas sotsiaalses grupis eri viisil ja eri mehhanismide kaudu, kinnistades seda vastavalt oma tähendustesüsteemile. (Rateau et al 2012:482)

Kuna sotsiaalsed representatsioonid töötatakse välja ühiskondlikus diskursuses, siis ankurdamise kaudu omistatakse sotsiaalsele representatsioonile tähendus ning sel moel kujundatakse varasemate teadmiste põhjal uuest fenomenist mingi arusaam enese jaoks. Igapäevases diskursuses ja inimeste kujutlustes luuakse kujundlik skeem, mis hõlmaks asja tuuma ja looks seletava kontseptsiooni (Wagner 2012). Ankurdamise kaudu antakse fenomenile ja selle aspektidele tähendus, mistõttu ei ole see grupi jaoks enam võõras. Taoline kinnistamine võib ilmenda erinevate kategooriate kasutamise kaudu. Näiteks Wagneri et al (1999:101) järgi on lastel selleks kategooriaks sugu, kuna see on üks varasemaid sotsiaalseid kategooriaid, millele nad võivad kinnistada mitmesuguseid teadmisi ja arusaamu.

Ankurdamise protsessi juures on oluline tähele panna, et selle kaudu tähenduse andmine fenomenile sõltub konkreetsest sotsiaalsest grupist, kes tähenduse annab. Kusjuures kõik sotsiaalsed grupid kinnitavad vastava nähtuse ja sellega seotud kategooriad oma tähendustesüsteemi, mis ühtlasi kujundavad ka nende identiteeti. Sellest tulenevalt luuakse uue nähtuse ümber suur hulk erinevaid tähendusi ja fenomen ise saab samuti just kui grupisiseste suhete vahendajaks ning kujundajaks (Rateau et al 2012:483). Ankurdamise protsessi aga täiendab aga objektivimine.

Nimelt viitab objektivimine sellele, et sotsiaalselt representeeritud teadmine omandab spetsiifilise vormi, mis tähendab, et selle ümber luuakse teatud metafoorid või tähendused, mis kehastavad sotsiaalse grupi jaoks uut fenomeni. Objektivimise protsessi kaudu toimub sellise struktuuri loomine, mis kujutab endast omavahel läbipõimunud ideede kompleksi ehk toimub nii-öelda sotsiaalse representatsiooni tuuma loomine. Objektivimine haarab selle nähtuse põhiolemust ning selle kaudu saab fenomen inimestele mõistetavaks ja osaks nende argimõtlemisest. (Wagner et al 1999:99)

Selle kaudu nähtus lihtsustatakse ja võetakse välja see info, mis näib vajalik ja kõige enam seda nähtust kirjeldav. Samas see protsess ei pruugi olla objektiivne iseeneses, kuna inividid on mõjutatud ka üksteisest ja suhtlusprotsessidest, mistõttu nende omaduste valik, mis sotsiaalsele representatsioonile omistatakse ei pruugi olla alati indiviidi kui üksikisiku valik, vaid mitmekesine mõjutus interaktsiooniprotsessi tulemustest.

Objektiveerimise kaudu konstrueeritakse sellised tegevused ja diskursused, mis annavad sotsiaalsele representatsioonile tähenduse. Sotsiaalsed representatsioonid pole pelgalt kirjeldused, vaatlused või inimese isiklikud kogemused, vaid nii-öelda ühiskondlikus diskursuses osalemise tagajärjed. (Wagner 2012)

1.5 Kokkuvõtteks sotsiaalsete representatsioonide teooriast

Kokkuvõtlikult võib öelda, et sotsiaalsed representatsioonid juhivad tähelepanu igapäevetu diskursustele mingist kindlast ideest või fenomenist. Sotsiaalsed representatsioonid ise on nii sotsiaalselt kui ka kultuuriliselt jagatud ning seetõttu nende alguspunktiks võib sageli lugeda ka meediat, vanemaid, eakaaslaseid, haridusasutusi jm. (Stenzel et al 2006). Iga konkreetse sotsiaalse representatsiooni kujunemine sõltub uuritavast grupist ning seal kujunevatest kommunikatsiooniprotsessidest, mille tulemusena tekib uus argiteadmine. Minu töö puhul on selleks arutus, kuidas teismelised noored tõlgendavad internetis suhtlusportaalides suhtlemist ning seal kehtivaid norme.

Sotsiaalsete representatsioonide teooria kriitikud toovad välja selle, et see on liialt ebatäpne oma terminites. Samas sotsiaalsete representatsioonide teooria rakendatavus ja sobilikkus on ennast õigustanud mitmetes empiirilistes sotsiaalteaduste valdkondades, nagu tervis, majandus, turundus või uue tehnoloogiaga seotud küsimused. See on psühhosotsiaalne teooria argimõtle misest, mis on väga mitmekülgne ja mitmeti rakendatav (Rateau et al 2012:488).

Sotsiaalsete representatsioonide teooria näitab, kuidas kujuneb meie argimõtlemine, kuidas see on struktureeritud ning mismoodi see mõjutab meie igapäevast käitumist ja interaktsioone. Sotsiaalsete representatsioonide uurimine tagab arusaamise sellest, mis on meie käitumise ja otsuste taga (Rateau et al 2012: 489). Samuti Doise (1989) on toonud esile selle teooria puhul, et grupi suhtumine mingisse nähtusesse saab alguse üldistest teadmistest sotsiaalses keskkonnas, mida inividid jagavad. (Rateau et al 2012: 491 kaudu)

Samuti Moliner ja Tafani jõudsid järeldusele, et suhtumised millessegi viitavad eelkõige hinnangule ning representatsioonid sealjuures tähendusele. Ehk selleks, et hinnata mingit objekti, on indiviididel selle jaoks tähendus. Suhtumised on just kui hinnanguline väljendus jagatud representatsioonidest. (Rateau et al 2012:491 kaudu)

1.6 Kirjanduse ülevaade

1.6.1. Uue meedia ja suhtlusportaalide(sotsiaalmeedia) roll teismeliste seas

Kuna noorte jaoks on virtuaalmaailmas suhtlemine saanud oluliseks osaks nende igapäevaelust ja kultuurist, siis järgnevas peatükis toon välja mitmete valdkonda uurivate autorite seisukohti ja antud teemal tehtud varasemaid uuringud, kuidas toimub noorte suhtlus virtuaalmaailmas ning suhtlusportaalides uue meedia kontekstis.

Buckinghami (2007) ja Mizuko et al (2010) järgi veedavad teismelised üha enam aega virtuaalmaailmas ja suhtlusportaalides, kus nii võimalused kui ka riskid ning ohud on omavahel läbipõimunud, mistõttu tuleb uue meedia võimalikke mõjusid pidevalt hinnata ja määratleda üha uuesti. Tänapäeva teismelisi nimetatakse digitaalseks põlvkonnaks, kuna neid nähakse nii psühholoogiliselt kui ka sotsiaalselt tegutemas täiesti teistel viisidel, kui seda tegid varasemad põlvkonnad. Uue meedia võimalused virtuaalmaailmas võimaldavad järjest enam isikutevahelist aktiivset suhtlemist, üha uute sotsiaalsete võrgustike tekkimist ning vanade sotsiaalsete võrgustike täienemist. Kusjuures Buckingham (2007) on välja toonud, et see on kasvatanud noorte seas pidevat vajadust ja ka nõudlust olla tänu uutele tehnoloogiatele kättesaadav ja vastata suhtlusele virtuaalmaailmas koheselt tagasi kirjutades, vastasel korral aga võib kaasneda eakaaslaste hukkamõist või halvaks panu.

Uue meedia rolli on põhjalikult käsitlenud ka briti meediauurija Sonia Livingstone, kes on toonud näiteks välja, et uue meedia interaktiivsus väljendub selles, et heli, pildid, animatsioonid ja tekstid on omavahel läbipõimunud, infovahetus on kiirem ja pidevas muutumises, mistõttu sobib see eriti hästi noorte muutlikku iseloomu ning vajadustega (Livingstone 2002: 212). Teismeliste motivatsioon osaleda virtuaalmaailma kommunikatsiooniprotsessides on just seotud uue meedia võimalustega väljendada oma

identiteeti, säilitada ja luua sotsiaalseid suhteid ning samas olla eemal ka nii-öelda täiskasvanute pilgu alt, maailmas, kus noortel on suurem kontroll enda tegevuste üle. Uurijad on välja toonud, et pidevalt kättesaadav olemine online maailmas võimaldab noortel olla füüsiliselt näiteks koolis või kodus kohal, kuid psühholoogiliselt siiski eemal (Gergen 2002 Livingstone 2009 kaudu).

Buckingham (2007:88) on välja toonud ka selle, et kui televisiooni tulekuga üles kasvanud põlvkonnad olid mõjutatud nii-öelda passiivsest meediumist, siis digitaalset põlvkonda peetakse aktiivseks meediatarbijaks ja -loojaks, kuna tänu internetile toimub pidev kogukondade ja nende vahelise interaktiivsuse loomine. Seetõttu televisiooni najal üles kasvanud põlvkondi peetaksegi konservatiivsemaks, tsentraliseeritumaks ja vähem paindlikuks, kusjuures interneti ajastul üles kasvanuid jällegi selliseks, kes pidevalt on uute elamuste jahil, kreatiivsemad, analüütilisemad, erinevustele avatumad ning sotsiaalses plaanis rohkem teadlikumad ja pidevalt püüdnemas avastamisvajaduse poole.

Uue meedia sotsiaalsete aspektide uurija Jan van Dijk (2006) on esile tõstnud seda, et virtuaalne suhtlemine ja silmast-silma suhtlus tasakaalustavad teineteist. Nimelt võivad uue meedia ja virtuaalse suhtluse poolt pakutavad võimalused ühelt poolt rikastada otsest kommunikatsiooniprotsessi, kuna need aitavad ületada distantsibarjääre, samuti aja- ja informatsioonipuudust. Teisalt aga taoliselt vahendatud suhtlus jätab mõned aspektid kommunikatsioonist varju- piirab suhtlusvabadust ning võimalust ise suhtlusprotsessis initsiatiivi haarata. Võimalike probleemkohtadena toobki autor välja selle, et uue meedia kommunikatsiooni võimalused esitavad sageli inimesele liiga suure väljakutse info ülekülluse ja ka kommunikatsiooni võimaluste liigse rohkuse näol (van Dijk 2006). Võrreldes suhtlust virtuaalmaailmas silmast-silma suhtlusega, siis silmast-silma kommunikatsioonis saavad siiski osalejad panustada suhtlusprotsessi mõnevõrra rohkem, kuna osalejatel on rohkem mitteverbaalseid vihjeid ja võimalus suhelda teise osapoolega ühel ajal. Samas aga on välja toodud, et virtuaalmaailmas võivad vaiksemad inimesed grupivestlustest aktiivsemalt osa võtta, kui silmast-silma suheldes, kusjuures traditsiooniliste barjääride vähenemist virtuaalmaailmas suheldes põhjendatakse sellega, et rõhk on rohkem sisul ning inimese staatus kui võimalik mõjutaja jääb mõnevõrra tahaplaanile (van Dijk 2006).

Virtuaalse suhtlemise puhul ei mängi just mitteverbaalne pool suhtlusest nii suurt rolli kui silmast-silma suhtlemises, kuna osapooled ei näe üksteist vahetult. Teisalt annab virtuaalne suhtlus võimaluse tekst enne ütlemist läbi mõelda või ka kustutada ja uuesti alustada. Vahendatud suhtlemise puhul saab ühelt poolt edasi antavat informatsiooni rohkem läbi töötada ja edastada seda ka viisil, mis võib olla mitteverbaalse käitumisega vastuolus, ilma, et teine osapool sellest teadlik oleks.

Holm Sørensen (2010) on välja toonud aga selle, et noored loovad uue meedia abil mitmesuguseid võrgustikke, milles arendatakse info otsimiseks ja leidmiseks vajalikke strateegiaid, jagatakse infot eakaaslastega ning seeläbi luuakse uut teadmist. Virtuaalmaailmas suheldes teevad noored nii-öelda pidevat koostööd, et luua ja arendada ideid ning neid üksteisega vahetada. Sama protsess toimub ka siis, kui noored peavad mõistma, kuidas näiteks suhtlusportaalides suheldes peaks käituma, kuna ka seal käib pidev ideede ja arvamuste vahetamine ning seeläbi toimub üksteisest sõltumine (Holm Sørensen 2010).

1.6.2. Suhtlusportaalide kasutamise põhjused noorte seas

Lähtuvalt EU Kids Online raportist (2011) ja sellega seoses läbi viidud uuringutest mitmetes Euroopa riikides on suhtlusportaalide kasutamine noorte seas kõige kiiremini populaarsust koguv tegevus internetis, kuna seal on integreeritud nii vestlus, sõnumite saatmine, kontaktide haldamine, fotoalbumid ja ka blogimine. Uuringutest selgub, et ligi 62 % 9-16. aastastest noortest Euroopas kasutab suhtlusportaalet, kusjuures 59% vastajatest EU Kids Online uuringu järgi on suhtlusportaalides oma profiil. Samuti on poiste ja tüdrukute ning kõrgema ja madalama sotsiaal-majanduliku staatusega noorte kasutamisisintensiivsus enam-vähem sarnane. Kõige intensiivsemad suhtlusportaalide kasutajad noorte seas on 15-16. aastased 82%, järgnevad 13-14. aastased 73%, 11-12. aastased 49% ja 9-10.aastased 26%. Kuigi eri suhtlusportaalidel on ka varieeruvad vanuspiirangud kasutamiseks, siis pigem näitab tõusutrendi ka nii-öelda alaealiste kasvav aktiivsus suhtlusportaalide kasutajatena. Uuringus osalenud Euroopa riikide piires olid aga kõige aktiivsemad suhtlusportaalide kasutajad noorte seas Hollandis (80%), Leedus (76%) ja Taanis(75%), kusjuures kahekümne viie riigi võrdluses oli Eesti seitsmendal kohal ehk 71% noortest oli oma kasutajaprofiil suhtlusportaalides, mis ühtlasi viitab ka Eestis suhtlusportaalide väga suurele populaarsusele (Livingstone et al 2011: 36).

Noored kasutavad suhtlusportaale ja nende jaoks privaatset ruumi peamiselt selleks, et eksperimenteerida oma identiteetidega. Näiteks, et otsida usalduslikku nõu isiklikele küsimustele, olla kursis eakaaslaste interaktsioonimustritega, kohata inimesi väljaspool oma seni suhtlusringkonda ning suhelda segamalt oma eakaaslastega. Just online-vestlused eakaaslastega on noorte seas kõrgelt väärtustatud sotsiaalne tegevus, mis võimaldab olla pidevalt kontaktis ning säilitada omavahelisi häid suhteid (Livingstone 2009:94).

Livingstone (2009) järgi annab suhtlusportaalides osalemine ka võimaluse nii lugeda koheselt uusi uudiseid kui ka veeta aega samal ajal niisama internetis, mis on samuti noortele tähtis, et näidata teistele, et nad on kogu aeg olemas ja kättesaadavad, mis aitab nende seas vältida omavahelist ignoreerimist. Sotsiaälvõrgustike portaalides osalemine ühelt poolt asendab teisi kommunikatsioonivorme, nagu e-mail, jututoad, veebilehtede loomine, kuid samas ka ühendab teisi võimalusi, nagu kiirsõnumite vahetamine, blogimine, muusika allalaadimine (Livingstone 2009:98). Seetõttu toimub suhtlusportaalides pidev eri kommunikatsioonivormide vahel ümberlülitumine ning nende omavaheline segunemine, mis annab noortele võimaluse valida vastavalt, millist suhtlusviisi ta soovib kasutada ning samas jätab vabaduse navigeerida mitme erineva võimaluse vahel. Suhtlusportaalid on noorte jaoks võimalus pidevalt saada ülevaadet toimuvast, soovi korral suhelda ja anda tagasisidet ning kõige selle juures kujundada oma profiili virtuaalmaailmas, mis on tähtis osa ka nende isiklikust identiteedi kujunemisest.

Kasutaja seisukohast tähendabki virtuaalmaailmas meedias navigeerimine nii loomist kui ka vastuvõtmist. Virtuaalsetes sotsiaälvõrgustikes luuakse profiile, tehakse neid avalikuks või privaatseks, kommenteeritakse või saadetakse sõnumeid, lisatakse sõpru, kirjutatakse seinale, blokeeritakse kontakte või näidatakse nende suhtes poolehoidu. Kusjuures uuringud on näidanud, et neis portaalides jagatakse palju isiklikumat infot, kui näiteks e-maili teel. Just seetõttu arvataksegi, et sotsiaalsete suhete iseloom on praegusel ajajärgul pidevas ümberstruktureerimises ning muutumises. (Livingstone 2009:102)

Samuti on teised uue meedia ja noorte uurijad (Drotner 2001, Holm Sørensen 2002, Tingstad 2003, Dunkels 2009, Livingstone and Haddon 2009, Stald 2009) toonud esile virtuaalmaailma

interaktiivsuse, mobiilsuse ja digitaalse pealetungi suurt mõju noorte igapäevas (Holm Sørensen 2010 kaudu). Holm Sørensen (2010) toob välja, et just nimelt virtuaalses maailmas on noored leidnud enese jaoks juba kvalitatiivselt erineva väljendusviisi, mis võimaldab tegutseda, mängida, suhelda, olla ühenduses ja luua sotsiaalseid suhteid. Kogu see keskkond on saanud osaks noorte kultuurist ja integreeritud nende sotsiaalsesse struktuuri ning saanud oluliseks osaks nende seas kehtivatest normidest ja väärtussüsteemidest.

Lisaks eelnevale on suhtlusportaalides populaarseimate tegevustena Eesti noorte puhul esile toodud fotode üleslaadimist ning sõprade ja tuttavate kohta info otsimist (Kalmus et al 2010). Kusjuures on välja toodud, et online-sisuloomega tegelevad eesti noored üldiselt vähe ja enamasti ainult struktureeritud veebisaitidel (näiteks suhtlusportaalides), kuid vähem struktureeritud veebisaidel (näiteks blogide ja kodulehtede loomisel) (Kalmus et al 2009). Seega kasutavad Eesti noored suhtlusportaale ka online-sisuloomes eesmärgil, kuid seda ainult enamjaolt veebisaitidel, mis ei nõua neilt väga keerulisi oskusi. Samuti on ühe suhtlusportaalide kasutamise põhjusena välja toodud seda, et noored proovivad seeläbi mitmesuguseid täiskasvanute rolle ja mängivad nii-öelda sotsiodramaatilisi mängu, väljendades selle kaudu oma mõtteid ja proovides soorolle (Siibak 2010).

1.6.3. Enesepresenteerimine suhtlusportaalides

Üks oluline osa noorte jaoks on suhtlusportaalides oma profiili loomine ja selle haldamine ehk virtuaalseks enesepresenteerimiseks. Nii Eestis Tartu Ülikooli Ajakirjanduse ja Kommunikatsiooni insituudi uurjate poolt kui ka mujal maailmas uue meedia uurijate poolt, on tehtud selle kohta mitmed uuringuid, kus on vaadeldud enesepresenteerimist suhtlusportaalides, analüüsitud on nii fotosid, informatsiooni, mida endast avaldatakse kui ka noorte eneste suhtumist profiilide loomisesse (Livingstone 2009; Livingstone 2008; Siibak 2009; Siibak et al 2010 a; Hernwall et al 2011; Lenhart et al 2007; Siibak 2011; Siibak 2010 b). Seepärast toon oma töös välja vaid olulisemad ideed enesepresenteerimisest ja profiilide loomisest suhtlusportaalides.

Eestis on enesepresenteerimist ja profiilide loomist suhtlusportaalides (Siibak 2009; Siibak et al 2010a; Siibak et al 2010b; Siibak 2011) peamiselt uuritud portaali Rate.ee näitel, mis on toonud esile selle, et profiili loomine võimaldab noortel oma identiteedi ja selle erinevate

tahkudega mängida. Näiteks profiilipildi valik noorte seas sõltub sellest, mida ootavad noorelt tema eakaaslased, kes moodustavad nii-öelda referentgrupi. Profiilipildi konstrueerimine ja rekonstrueerimine sõltub sellest, missugune on noore jaoks ideaalne-mina ja ka sellest, missugune ta peaks olema. Sotsiaalvõrgustike portaaliid annavad võimaluse nii-öelda mängida oma identiteediga vastavalt soovile ja vajadusele. Uurijad on neid virtuaalseid kogukondi nimetanud ka identiteetide õpikodadeks, kus pidevalt konstrueeritakse iseenda mina ja muljet, mis iseendast jäetakse. Samuti on varasemates uurimustes välja toodud, et piltidega ei püüta ainult aimu anda oma välimusest, vaid toetada ka seda informatsiooni, mis on profiilis kirjalikult kujul ning selleks, et rõhutada asju ja omadusi, mis on nende jaoks olulised. Samuti on eri uuringud (Siibak et al 2010a; Siibak et al 2010b; Hernwall et al 2011; Lenhart et al 2007; Siibak 2011) välja toonud, et noored teevad oma profiilipiltide valimisel väga teadlikke valikuid ning samuti on neil ka selged ootused selle suhtes, missugune peab ühe populaarse kasutaja profiilipilt välja nägema. Selleks, et olla suhtlusportaalil nii-öelda edukas, on vajalik omada teadmisi referent-grupi eelistustest ning ootustest ehk nii-öelda aimama või teadma seda, mis on kaaslaste seas hinnatud ja populaarne (Siibak 2009:5). Näiteks Eesti kontekstis tehtud uuringute põhjal on Siibak(2010) välja toonud, et nii neid kui noormehed peavad kõige olulisemaks visuaalse enesepresenteerimise juures seda, et nähakse pildil hea välja. Kusjuures on välja toodud ka see, et kuigi poiste puhul võib märgata traditsiooniliste soonormide mõningast lahustumist, siis üldpildis toimub noorte seas siiski vanemate põlvkondade mõttemustrite taastootmine ja ühiskonnas levinud soorollide ning sellega seotud väärtuste pidev taastootmine (Siibak 2010: 130).

Kuna just enesepresenteerimisele suhtlusvõrgustikes noorte seas on Eestis enim tähelepanu seoses teemaga pööratud, siis oma töös keskendun rohkem erinevatele kontaktidele, sotsiaalsetele suhetele, ebameeldivale sisule ning aksepteeritud ja mitteaksepteeritud käitumisele suhtlusportaalides ehk sellele, mida noored ise peavad suhtlusportaalides suhtlemise juures oluliseks.

1.6.4. Sotsiaalsed suhted suhtlusportaalides

Küllaltki märkimisväärne osa noorte igapäevastest sotsiaalsetest suhetest kujuneb samuti virtuaalmaailmas ning sealhulgas ka suhtlusportaalides. Näiteks üleeuroopaline EU Kids online uuring (2011) on toonud esile, et kui noortel paluti võrrelda online ja offline suhtlemist, siis ligi pooled vastajad ütlesid, et enamasti on neil endid lihtsam väljendada just

virtuaalmaailmas suheldes, kui silmast-silma. Lisaks toodi esile ka seda, et virtuaalses keskkonnas on lihtsam rääkida erinevatel teemadel ja rääkida ka isiklikest asjadest. Samuti ilmnes taoline trend, et vanuse kasvades nõustuti rohkem väitega, et internetis on lihtsam suhelda ning samuti on vanuse kasvades noortel suhtlusportaalides rohkem kontakte, keda nad on nii-öelda kohanud ainult interneti vahendusel. (Livingstone et al 2011: 41) Näiteks võimaldavad suhtlusportaalid noortel tutvuda kellegagi, keda nad nii hästi ei tunne, palju lihtsamini- uurides nende profiili ja leides ühiseid huvisid ning seeläbi julgustada suhtlemist. (Mizuko et al 2010: 147)

Mitmed uurijad (van Dijk 2006; Livingstone 2008; Livingstone 2009; Siibak et al 2010a) on leidnud ka, et pole mõtet teha väga selgelt vahet online - ja offline reaalsustel, kuna tänapäeval on väga raske paika panna seda, kust maalt läheb piir selle vahel, millal ollakse online ja millal mitte. Näiteks, kui noor ütleb, et ta just rääkis oma sõbraga, siis on raske vahet teha, kas ta tegi seda otse suheldes, mobiili vahendusel või virtuaalkeskkonnas. Tänapäeval on haruldus teismeline, kes ei suhtleks nii online kui ka offline, kusjuures otse suheldakse enamasti ikka nendega, kes on ka varasemalt tuttavad ning kellega on kujunenud püsivad sotsiaalsed sidemed. (Livingstone 2009:93) Just pidev ümberlülitumine online - ja offline reaalsuste vahel on tinginud selle, et noorte erinevad suhtluskanalid on tihedasti läbipõimunud ning sisaldavad fragmente mõlemast poolest, mistõttu ühes situatsioonis peavad noored kasulikumaks suhelda sotsiaalmeedia kaudu, teises aga jällegi mitte.

Suhtlusportaalide ja noorte praktikate uurija Boyd (2010), kes on uurinud noorte osalust, kasutuspraktikaid ning tõlgendusi sotsiaalmeedias ja suhtlusportaalides, on välja toonud selle, et noored kujundavad suhtlusportaalides suheldes pidevalt ja dünaamiliselt oma staatust ning noortekultuuri tervikuna. Noored väärtustavad suhtlusportaale, kuna see aitab jagada eakaaslastega oma ideid, emotsioone, üleüldisi kultuurilisi arusaamu ehk aru saada eakaaslastega suheldes, mis on aktsepteeritud ja mis mitte. Samuti on üks olulisemaid funktsioone see, et suhtlusportaalid võimaldavad noortel tugevdada oma sõprussidemeid. Samas toob autor esile, et sotsiaalmeedia võib ühelt poolt soodustada ja parendada noortevahelisi interaktsioone, aga teisalt tekitada ka negatiivseid interaktsioone. (Mizuko et al 2010) Näiteks EU Kids Online uuringust selgus, et ebameeldivat käitumist ja kiusamist noorte seas esineb rohkem päriselus kui virtuaalmaailmas, kuid sellegipoolest on 40% eesti noortest

puutunud kokku küberkiusamisega (Livingstone et al 2011). Nimelt suhtlusportaalid ja virtuaalsed keskkonnad võimaldavad ju olla anonüümsed, kasutajal pidevalt kättesaadavad ning ka suuremale avalikkusele nähtavad, mistõttu on noorte jaoks see tihti vägagi aktuaalne. Suhtlusportaalides võib ette tulla näiteks sõimamist, ahistamist, ignoreerimist, jälitamist, kuulujuttude levitamist, privaatsuse rikkumist ja ka isiklike saladuste levitamist (Naruskov 2008).

Teisalt on Boyd et al (2011) pööranud tähelepanu sellele, et noorte jaoks ei pruugi toimuda sotsiaalmeedias ja sealhulgas suhtlusportaalides kiusamine täiskasvanute tähenduses, vaid pigem näevad noored sotsiaalmeedias selle asemel draamade olemasolu. Nimelt kontseptualiseerivad noored seal toimuvat draamat kui segast protsessi, kus on läbipõimunud mitmesugused vastuolud. Boydi et al (2011) järgi peavad noored draamaks sotsiaalmeedias(täiskasvanute üldises tähenduses kiusamist) toimuvat süüdistamist, kuulujutte, kiusamist, ebameeldivat käitumist. Seda põhjendatakse sellega, et noored ei taha tunda ennast agressorina või ohvrina, vaid indiviididena, kes teadlikult sotsiaalmeediat kasutavad.

Saranase paralleeli noorte ja täiskasvanute erinevate arusaamade vahel suhtlusportaalidest ja sotsiaalmeediast võib tuua ka sellest, et noorte arvates täiskasvanud ei mõista nende kommunikatsiooni eakaaslastega, mis toimub suhtlusportaalides, kuna nad ei saa aru seal kehtivatest normidest, tähendustest ja väärtustest, mida noored omavahel loovad. (Mizuko et al 2010)

1.6.5. Töö eesmärk ja uurimisprobleemi olulisus

Antud töö eesmärgiks on teada saada, millised on noorte seas sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalidest ja kuidas need kujunevad.

Teemat on oluline uurida, et teada saada, kuidas noored käsitlevad suhtlusportaalides toimuvat, millise tähenduse sellele annavad ja kuidas see neid mõjutab. Laiemalt vaadeldes annab teema uurimine meile selgust, kuidas noored tajuvad sotsiaalmeedia rolli enda elus ja sellest sotsiaalseid representatsioone kujundavad. Teema uurimine olulisust on ka Boyd (2008) põhjendanud sellega, et see aitab mõista noorte ja suhtlusportaalide kui ka kogu uue

tehnoloogia vahelist suhet ning selle kaudu selgusele jõuda, kuidas noorte praktikad suhtlusportaalides mõjutavad nende identiteeti, sotsiaalseid suhteid ning igapäevaelu. Samuti annab teema uurimine aimu sellest, kuidas noored ka ise mõjutavad suhtlusportaalide arengut. Püüdes mõista noorte praktikaid ja arusaamasid suhtlusportaalidest, annab see võimaluse samuti aidata kaasa noorte digitaalse kirjaoskuse parandamisele, luues teadlikumat ja kriitilisemat, ent samas loovat suhtumist uue meedia võimaluste kasutamisel (Siibak 2010). Valisin just noorte eneste tõlgendused suhtlusportaalides suhtlemisest, kuna Eestis on küll uuritud suhtlusportaalet, kuid peaaesjalikult enesepresenteerimise, üldise internetikasutuse ja meediahariduse käsitluses, kuid mitte otseselt keskendudes noorte interpretatsioonidele kui sotsiaalsetele representatsioonidele seal toimuvast suhtlemisest.

1.6.6. Uurimisküsimused

Töö käigus püstitasin järgnevad peamised uurimisküsimused:

1. Miks noored kasutavad suhtlusportaalet ja kuidas tõlgendavad seal toimuvat suhtlemist?
2. Milline tähendus on suhtlusportaalil suhtlemisel noortele?
3. Missugused on noorte kogemused suhtlusportaalides suheldes võrreldes silmast-silma suhtlusega?
4. Millise iseloomuga kontaktid on noortel suhtlusportaalides ja kuidas nad suhtuvad erinevatesse kontaktitüüpidesse?
5. Kuidas mõjutab suhtlusportaalides suhtlemine noorte sotsiaalseid suhteid?
6. Milline käitumine suhtlusportaalides on noorte arvates aktsepteeritud ja populaarne?
7. Mil määral ja kuidas on noored kokku puutunud ebameeldiva käitumisega ja sisuga suhtlusportaalides?

METOODIKA

2.1 Töö lähenemisviis

Töö uurimisprobleemiks on uurida noorte tõlgendusi suhtlusportaalides suhtlemisest ja käsitleda neid kui sotsiaalseid representatsioone. Kuna sotsiaalsed representatsioonid kujunevad sotsiaalses kontekstis ning sisaldavad eneses ka arvamusi ja tõlgendusi väärtustest, normidest, lubatust ning lubamatust, siis kvalitatiivne uurimisviis õigustab end kõige rohkem.

See, kuidas noortel tekivad sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalides ning kogu virtuaalmaailmas suhtlemisest on mõjutatud nii meediast, vanematest kui ka muudest sotsiaalsetest institutsioonidest. Oluline on aga see, et noorte tõlgendused suhtlusportaalidest tekivad nende jaoks samuti sotsiaalses, jagatud keskkonnas, mistõttu nad nii-öelda täiendavad kogu aeg oma sotsiaalseid representatsioone ehk loovad ja taasloovad mingeid kontseptsioone üksteisest mõjutatuna.

Kvalitatiivne uurimisviis sobib just tähenduste, arvamuste, tõlgenduste, käitumismustrite uurimiseks, kui tahame teada saada, kuidas see sotsiaalne grupp mõistab fenomeni olemust ning mil viisil seda tõlgendab. Denzini ja Lincolni (2000:3) järgi kuulub kvalitatiivse uurimisviisi juurde tõlgenduslik lähenemine, mistõttu toimub nähtuste uurimine nende loomulikus keskkonnas, püüdes mõista neid tähenduste kaudu, mida inimesed neile omistavad (Laherand 2008: 17 kaudu).

Kvalitatiivne uuring võimaldab ka uurimisprotsessi käigus säilitada uuritavate originaalse keelekasutuse, mistõttu teema mõistmine toimub uuritavate eneste kontekstis ning annab võimaluse käsitleda probleemi just nende vaatenurki hõlmates. Lisaks kaasneb kvalitatiivse uurimisviisiga uurija enese pidev reflekteerimine, et mõista, kuidas uurija ise uuringut mõjutab (Laherand 2008). Lawrence Neuman (2006:158) toob välja, et kvalitatiivse uuringu puhul on tähelepanu sotsiaalsel kontekstil, millega kaasneb ka uurija tähelepanelikkus selle suhtes, mis toimus enne ja pärast uurimist ning kuidas muutus uurimise käigus fookus. Samuti annab kvalitatiivne lähenemine võimaluse mõista samu sündmusi, käitumisi, mõisteid eri tähenduste kontekstis vastavalt uuritavale grupile. Just seetõttu valisin noorte tõlgenduste

uurimiseks kvalitatiivse uurimismeetodi. Kusjuures meetodi valikut kinnitas ka noorte eneste soov olla nii-öelda eksperdi rollis ja tõlgendada teemat neile sobival viisil.

2.2 Andmekogumismeetod

Antud töö jaoks valisin andmekogumismeetodiks poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu. Fookusgrupi intervjuu abil saab uurida igapäevaelu jagatud tähendusi nii indiviidide poolt esitatu kui ka grupi kui terviku toimimise kaudu. Fookusgruppi tulles on osalejatel nii oma kindlad muutumatud arvamused kui ka mõjutatavad arvamused, mis hiljem intervjuu käigus võivad muutuda või täieneda. (Litosseliti 2003:18) Kuna töö eesmärgiks oli teada saada noorte tõlgendusi kui sotsiaalseid representatsioone suhtlusportaalides suhtlemisest, siis just fookusgrupi intervjuu aitas välja tuua nii grupis moodustunud arvamuse kui ka indiviidide tõlgendused ning andis võimaluse käsitleda sama teema eri perspektiive ja teada saada osalejate vaateid, suhtumisi, motivatsioone, ootusi.

Kokku viisin antud töö jaoks läbi kaks poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud põhikooli noortega vanuses 14-15. aastat. Kokku osales mõlemas fookusgrupis osales 12 noort - 9 tüdrukut ja 3 poissi. Üks intervjuu oli segasooline ó neli tüdrukut ja kolm poissi ning teises intervjuus osalesid viis tüdrukut. Kuna valimis oli rohkem tüdrukuid kui poisse, olid tüdrukud jutukamad ning rohkem tuli esile just nende arvamus. Kõik intervjuudes osalejad tundsid üksteist, mistõttu elavdas see ka grupisisest arutelu ning aitas arendada mitmekülgsemat diskussiooni ka osalejate endi vahel. Mõlema intervjuu kestus oli tund aega.

Intervjuu valim vormus vabatahtlikkuse alusel ning osalejad olid ise huvitatud uuringus osalemast ning oma arvamuse avaldamisest. Valimisse sattumise eelduseks oli aga see, et intervjuueeritavad noored kasutavad ise mõnda suhtlusportali. Kusjuures ühe fookusgrupi osalejatega sain esialgse kontakti sotsiaalmeedia kaudu. Uuritavateks kujunes just noorte seas see vanusegrupp, kuna alates 12. eluaastast tõuseb järk-järgult nende noorte arv, kes kasutavad aktiivselt suhtlusportale ja muud sotsiaalmeediat (Livingstone et al 2011).

Valisin poolstruktureeritud fookusgrupiintervjuud, kuna see aitas ühelt poolt minul kui uurijal püsida vastavas teemas, teisalt andis noortele enestele samuti võimaluse rääkida sellest, mis kontekstis ja kuidas nemad suhtlusportale ja sealset suhtlemist mõistavad. Intervjuu

läbiviimiseks koostas in toetava kava, mis koosnes kolmest peamisest küsimusteblokist ja lähtus töö eesmärkidest. Esimene blokk koosnes üldistest küsimustest suhtlusportaalides käimise kohta. Teine blokk koosnes küsimustest erinevat tüüpi kontaktide ja sotsiaalsete suhete kohta. Kolmas blokk käsitles ebameeldiva sisuga kokkupuuteid ning populaarset ja aktsepteeritud käitumist suhtlusportaalides.

Valitud meetod ja sealhulgas avatud küsimuste esitamine võimaldas noortel intervjuu käigus ise sisse tuua selliseid teemasid, millele mina uurijana algselt ei osanudki tähelepanu pöörata. Seetõttu kerkisid lisaks veel peamistele ettevalmistatud intervjuuküsimustele ka esile osalejate enda narratiividest lähtuvalt erinevad teemad ning täiendavad küsimused. Gruppiintervjuu käigus pööras in tähelepanu ka osalejate omavahelisele suhtlusele, nõustumistele ja võimalikele vastuoludele.

Kogutud andmeid ei saa üldistada kõigile selles vanuses noortele, vaid tuleb lähtuda konkreetset uuringus osalejatest ning uuringu kontekstist. Lisas 1 on ära toodud intervjuu üldine struktuur ja peamised intervjuuküsimused.

2.3 Analüüsimeetod

Kvalitatiivseid andmeid analüüsides annab uurija neile tähenduse ehk tõlgib need andmed ja teeb arusaadavaks. Kvalitatiivne andmeanalüüsimeetod annab võimaluse teada saada, kuidas uuritavad inimesed näevad maailma ning tõlgendava seda ja seeläbi annavad mingitele nähtustele tähenduse (Lawrence Neuman 2006: 160).

Oma töö raames kogutud andmete analüüsimisel kasutas in kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab sarnase tähendusega tekstiosad koondada kategooriate alla. Antud meetodi puhul võivad need kategooriad esindada nii selgelt välja öeldut, kui ka peidetud sõnumeid (Laherand 2008). Esmalt luges in transkibeeritud intervjuusid ja kirjutas in välja iga lõigu kohta olulisemad märksõnad, mis tekstis peegeldusid. Seejärel lisasin märksõnadele seletused ehk kodeerisin kõige tähtsamad kategooriad. Järgnevalt pööras in enim tähelepanu ilmnenud sellistele kategooriatele, mis lähtusid töö uurimisküsimustest ja kodeerisin need. Seejärel kirjutas in välja ka intervjuu käigus esile kerkinud uued teemakategooriad ning kodeerisin need.

2.4 Uurimuse eetilise aspekt

Fookusgrupi intervjuude läbiviimiseks küsisin luba osalenud noorte vanematelt ning jagasin päev enne intervjuud kõigile osalejate vanematele vastavasisulise kirja. Samuti teavitasin kõiki osalejaid konfidentsiaalsus- ja anonüümsusprintsipist, mille tagasin sellega, et osalejate nimede asemel kasutasin intervjuude transkriptsioonides tähe- ja numbrikombinatsioone. Samuti jätsin transkriptsioonist välja äratuntavad isikute ja asutuste nimed. Seetõttu näis, et noored rääkisid tänu sellele avameelsemalt ning tõid ka sisse teemakategooriad, millest võib-olla muidu poleks räägitud.

2.5 Uurija refleksiivsus ja interaktsioon intervjuude läbiviimisel

Uurijana oli keeruline intervjuu ajal balansseerida sellega, et kõik osalejad räägiks enam-vähem võrdselt ja avaldaksid oma arvamust ning et mõni osaleja ei jääks liialt domineerima. Samuti tuli esile see, et mida isiklikum oli küsimus, seda rohkem püüdsid noored seda vältida või pöörata seda naljaks. Näiteks tuli see esile mitteaktsepteeritud käitumise küsimuse juures, kus kõik noored küll tõid esile, millist käitumist ei tunnustata virtuaalmaailmas, kuid iseenda ebaseadmisest ei soovitud rääkida. See viis intervjuu ajal ka väikese konfliktini kahe osaleja vahel, kellest üks hakkas teist ebaseadmisest virtuaalkäitumises (kiusamises ja varikontode tegemises) süüdistama ja ärgitas teda oma tegu tunnustama. Teisalt oli märgata seda, et taoline vaidlus osutus hiljem siiski positiivseks, kuna järgnevate küsimuste jooksul rääkisid noored avameelsemalt ja tundsid ka üksteisega suheldes end vabamalt.

Käesoleva töö juures on oluline see, et intervjuu tegemise käigus muutus mõnede mõistete tähendus. Uurijana arvasin algselt, et noored peavad suhtlusportaalide all silmas ainult neid veebisaitide, kus saab enesele profiili koostada, sõpru lisada ja suhelda, kuid selgus, et suhtlusportaalide mõiste all mõistsid noored nii Facebooki, Twitterit, MSN-i kui ka Skype ehk kõiki neid online-meediume, kus nad kellegagi suhtlevad, saavad kommenteerida ja sealhulgas ka kiirsõnumeid saata.

Samuti ilmneseid intervjuu käigus mõned teemavaldkonnad, mida enne intervjuud polnud plaanis käsitleda, kuid nagu hiljem selgus, andsid teema avardamisele palju juurde. Näiteks tõid noored intervjuudes esile veel probleemi varikontodega ja oma isiklikud käitumiseelised suhtlusportaalides suhtlemises ja üldises internetisuhtluses.

Intervjuusid läbi viies puutusin ka kokku sellega, et esitatud uurimisküsimused ning viis, kuidas intervjuueeritavatele läheneda, muutusid intervjuu käigus. Nimelt pidin uurijana varem ettevalmistatud küsimused nii-öelda noortele arusaadavasse keelde tõlkima ning selgitama, mida mõtlen. Teisalt tegi just see intervjuude läbiviimise põnevaks, kuna oma keelekasutuse kohaldamine noortele arusaadavaks, aitas intervjuueerijal mõista paremini nende vastuseid ja arusaamade tagamaid.

Intervjuude lõpus tõid mõlemas intervjuus osalenud noored esile, et intervjuu oli ka nende jaoks põnev ja sisuliselt väga aktuaalne, kuna nad said oma eakaaslastega suhtlusportaalide üle koos arutleda ning see pani neid rohkem mõtlema suhtlusportaalide kasutamise ja seal toimuva üle.

ANALÜÜS

Antud töö eesmärgiks on uurida noorte endi tõlgendusi suhtlusportaalidest ja mõista nende arusaamasid sotsiaalsetest suhetest virtuaalses keskkonnas. Töö empiirilise uurimuse tulemused on analüüsitud lähtudes tähtsaimatest teemadest, mis intervjuudes ilmnesid. Järgnevalt toongi välja uurimuse olulisemad teemakategooriad koos tekstinäidetega, mis toetavad analüüsi.

3.1 Üldised arusaamad suhtlusportaalidest

Intervjueeritavad nimetasid kõigepealt nende jaoks enim levinud suhtlusportaale, nagu Facebook, MSN, Twitter, Skype ja mitmesugused blogikeskkonnad. Kui üldlevinud definitsioonis (Boyd et al 2007) peetakse suhtlusportaalideks sotsiaalmeediat, kus saab kontakte lisada, oma profiili hallata ja teiste kasutajatega suhelda, siis intervjueeritavad pidasid kogu intervjuu vältel suhtlusportaalide all silmas portaale, kus saab teiste kasutajatega suhelda kommenteerimise, info jagamise, oma profiili loomise või kiirsõnumite saatmise kaudu.

Intervjuudest selgus, et noored kasutavad suhtlusportaale igal pool, kus on võimalik arvuti, i-podi või telefoniga internetiühendust kasutada. Samuti tuli eranditult kõikide noorte vastustest välja, et nad kasutavad suhtlusportaale iga päev, kusjuures enamus intervjuudes osalejaid ka mitu tundi päevas. Kõige tähtsamaks kiirsõnumite saatmise keskkonnaks pidasid noored MSN-i ja Skype ning portaaliks, kus kommenteerida, postitusi jagada, iseenda profiili täiendada ja teiste omi vaadata, Facebooki. Respondendid tõid esile veel ka Formspring.me keskkonna, kus saab teistelt kasutajatelt anonüümselt küsimusi küsida ning Sayat.me keskkonna, kus saab anonüümselt anda hinnangu selle kohta, mida arvatakse mõnest teisest kontaktist. Mõlemate eelnimetatud veebikeskkondade linke jagatakse omavahel suhtlusportaalides, nagu Facebook, MSN, Skype jne. Vastajad tõid ka esile selle, et kui mõne kasutaja kohta on anonüümselt neis keskkondades küsitud mõni küsimus, siis vastav kontakt peab ka sellele vastama ning taoline vastastikune küsimine ja vastamine aitab paremini üksteist tundma õppida. Keskkonda, kus tuleb teist kasutajat iseloomustada pidasid just tüdrukud väga levinuks ning nägid selle peamise funktsioonina kasutaja soovi oma enesehinnangut tõsta.

3.2 Põhjused, miks kasutatakse suhtlusportaale ja nende olulisus

Põhjusteks, miks noored käivad suhtlusportaalides, toodi teistega suhtlemise vajadust, soovi olla kõigega kursis, saada informatsiooni ja ülevaadet teiste kasutajate tegevustest, soovi teistega muljeid jagada, sünnipäevadel õnne soovida, saada teada kõigest huvitavast, mis toimub, samuti postitamiseks, mängimiseks, iseenda tegevusest ülevaate andmiseks, igavuse peletamiseks, telefoniarvete vähendamiseks, eakaaslastega plaanide tegemiseks, aga ka kooli ja huviringidega seotud info jagamiseks.

Kusjuures intervjuudest selgus, et noorte jaoks on väga oluline pidevalt online-olek, mistõttu ollakse suhtlusportaalidesse sisse logitud pea kogu aeg, et olla kursis uue infoga ja vajadusel kiirelt kellegagi suhelda. Suhtlusportaale nimetati kui keskkondi, kus saab teada noorte jaoks olulised päevauudised. Intervjueeritavad rääkisid suhtlusportaalides käimise põhjustest kui millestki iseenesest mõistetavast, millele enamikel juhtudel nad ise konkreetset põhjendust ei otsigi, kuna see on saanud nende jaoks juba nii tavaliseks harjumuseks. Lisaks lihtsustab eri portaalides navigeerimist ja virtuaalmaailmas suhtlemist ka noorte hea inglise keele oskus, kuna paljud suhtluskeskkonnad on inglisekeelsed. Respondendid ei pidanud suhtlusportaalides käimist eluliselt vajalikuks, kuid tunnistasid, et pärast mõnda aega suhtlusportaalis mittekäimist tunnevad nad siiski vajadust seda teha.

T2: Aga samas see ei ole nagu eriti, noh samas aga ma ennast ära ka ei tapaks, kui seda [suhtlusportaale] ei oleks. Ja no muidugi on see, kui sa mingi nädal aega ei käi Facebookis, siis sul on ikka tore uudiseid vaadata sealt ja nii, aga samas see ei ole nagu peamine... No tegelt nagu see on oluline küll jah, see on nagu harjumuseks saanud, et pead sinna minema.

T5: Siis näiteks, kui arvutikeeld on või midagi, siis ikka hakkad oma arvutist puudust tundma. Selles mõttes, et sa oled harjund käima iga päev.

T1: Et noh...kooli tuled, siis tihtipeale on esimene asi, et oo, nägid, mis ta kirjutas sinna ja et noh päev võib ikka alata sellest, et sa räägid sellest, mis eelmine päev näiteks internetis räägiti. Aga noh...samas kui ma mõtlen selle peale ka, et nüüd mis saaks, kui internet pannakse kinni. Ma nagu otseselt ei kujuta jah ette, et mis saaks.

Ühelt poolt tuli respondentide vastustest esile, et suhtlusportaalide kasutamine on neile oluline, aga toodi välja, et tõenäoliselt saaks ka ilma nendeta hakkama, kuid sel juhul peaks kindlasti olema olemas telefon, mille kaudu sõpradega suhelda saaks.

Peamisteks suhtlusportaalides käimise puuduseks võrreldes silmast-silma kommunikatsiooniga toodi välja see, et taolise kaudse suhtluse kaudu võib minna kaduma suhtlemise emotsionaalne pool. Pea kõik intervjuueeritavad rõhutasid seda, et interneti vahendusel(sealhulgas suhtlusportaalides) suheldes ollakse väga julged ja öeldakse välja asju, mida päriselus võib-olla ei julgetaks välja öelda.

T4: Samas on see ka vaata, et teatud inimesed saavad valesti aru emotsioonidest. Mõni võib-olla mõistab, mõni ei mõista. Aga näost-näku sa saad kohe vaata aru, et mis on teise emotsioonid. Aga internetis võid valesti aru saada ja võib hull vaidlus tekkida.

T2: Ja siis kõik nagu julgevad öelda kõike, mida nad tahavad. Ja ei mõelda üldse. Lihtsalt nagu ütled, keegi ei põe selle pärast.

T5: Minu arust on see, et msn-is on tavaliselt see, et jutt nagu täiega jookseb ja kõik räägivad kogu aeg msn-is ja siis saame näost-näku kokku ja siis on nagu, hmm... jou.

Respondendid tõid välja mitmel korral ka selle, et internetis suheldes saab olla anonüümne ja seetõttu annab see teatud määral õigustuse olla liigselt avameelne või rääkida kellegagi suhtlusportaalil viisil, mida nad silmast-silma suheldes tõenäoliselt ei kasutaks. Ühelt poolt tunnistasid intervjuueeritavad, et on ka ise sageli internetis suheldes julgemad, kuid teisalt väljendasid ka oma kriitilist suhtumist sellega, et tuleks rohkem enne läbi mõelda see, mida öeldakse ja millistel teemadel suheldakse. Samas pidasid vastajad virtuaalsel teel suhtlemist ja silmast-silma suhtlust võrdselt oluliseks ning nii-öelda omavahel läbipõimunuks, mis tähendab, et silmast-silma suhtluses toimunud või alanud vestlus võib jätkuda suhtlusportaalil ja vastupidi.

Suhtlusportaalides eneseväljendamist teistele pidasid noored keeruliseks sel puhul, kui teisele kasutajale on vaja midagi selgitada, kuna alati ei pruugi too õigesti aru saada ning ka vestluse emotsionaalne pool võib kaduma minna. Kuigi osad noored ei pidanud keerulisemaks suhtlemist juhul, kui tegemist on suhtlusportaaliga, mille kaudu saab kasutada teistega suhtlemiseks veebikaamerat (nt. Skype või MSN). Suhtlusportaalides suhtlemist peeti vahel

kergemaks seetõttu, et seal ollakse rohkem pealiskaudsemad, aga ka julgemad. Kõige enam tõid aga tüdrukud sugudevahelistest suhetest rääkides esile, et suhtlusportaalides kellegagi suhtlemist alustada on lihtsam. Samuti rõhutati seda, et suhtlusportaalides ollakse palju otsekohesemad, kuna kommunikatsioon toimub vahendatult ning osalejad ei näe üksteist silmast-silma.

T3: Samas näiteks vaata kõigil on need meeldimised ja värgid, et noh. Seda on internetis vaata lihtsam öelda, et ta ju ei vaata sulle otse silma.

T5: Jah, lihtsalt ütled, et kirjutad talle ära, et ah, et kuule sa meeldid mulle... Ah, et suvalt onju.

Lisaks toodi esile, et kui suhtlusportaal on kellegagi mugav suhelda, siis tihtipeale ollakse julgemad ka silmast-silma suheldes ehk meeldiv vestlus suhtlusportaalil võib noortele julgust suhtlemiseks anda kui ka enesekindlust sisendada.

3.3 Kontaktid suhtlusportaalides

Intervjuudes nimetati kõige populaarsemate kontaktitüüpidega suhtlusportaalides oma sõpru, tuttavaid, sugulasi, koolikaaslast, perekonda, kuulsaid inimesi ja välismaal elavaid tuttavaid. Selliseid kontakte, keda vastajad isiklikult ei tunne, reeglina oma kontaktide nimekirja ei lisata. Peamise kriteeriumina nii-öelda oma kontaktinimekirja sõbraks lisamisel tõid noored selle, et nad peaksid olema inimest vähemalt ühe korra elus näinud ja temaga suhelnud. Intervjuudest selgus ka, et mõnikord siiski noored lisavad ka selliseid kontakte, kellega nad on mõnel veebisaidil rääkinud ja tuttavaks saanud.

T1: No üldjuhul, kui ma kontaktisoovi saan ja ära ei tunne inimest, siis ma küsin kõigepealt...et noh ei pruugi meelde tulla. Ja noh, kui ma olen näind, siis ma ikka lisan jah, aga no mul on rohkem sugulasi, mitte lähedasi pereliikmeid. Et välismaalt. Ja siis on sõbrad, koolikaaslased ja igast lasteaiaaaslased ja vanemad sõbrad ka. Ja noh siis on... mis ma ikka ütlen vahepeal, kui kuskile ööseks lähen, siis lähen siuksesse kohta nagu chatrulett ja...[naer] Kui on mõni normaalne inimene, aga see ei ole üldse mingi nõmedas mõttes. Lihtsalt kui saabki mingi tuttava, siis vahepeal olen neid ka lisand. Aga ma umbes iga kuu tagant vaatan oma sõbralist läbi ja üritan eemaldada neid, keda ma siis vähem tunnen.

Seetõttu võib järeldada, et noorte jaoks on esmajärjekorras tähtis olla suhtlusportaalide kaudu kontaktis nende inimestega, keda nad tunnevad. Intervjueeritavad viitasid sellele, et oma kontaktide nimekirja suhtlusportaalil on vaja pidevalt üle vaadata ja struktureerida, kuna nende sotsiaalsed suhted on pidevas muutumises. Teisalt toodi mitmel korral esile ka MSN-i (kiirsõnumite saatmiseks) kui suhtlusportaaali tähtsust, kuna lisaks sealsele sõpradega suhtlemisele, saab suhelda ka võõrastega, keda on võimalik selle keskkonna kaudu tundma õppida.

T3: Ega ma väga mingeid võõraid ei lisa, et kui alustad sellest, kui alles selle inimesega tutvavaks saad, siis ongi, et lisad msn-i ja suhtled natuke ja siis vaatad, et kas su iseloom või mingi värk sobib temaga.

Eriti rõhutati intervjuudes seda, et suhtlusportaaali kasutajal peaks olema oma õige ees-ja perekonnanimi, pildid ja adekvaatne informatsioon enda kohta. Toodi mitmeid näiteid selle kohta, kuidas sellised võõrad kontaktid püüavad hakata noortega suhtlema, kellel suhtlusportaalil on hüüdnimed, varjunimed või on avaldatud valeandmed. Ohtlikuks aga taolisi kontakte ei peetud, kuna sageli on need arvutiviirused või ebaseaduslikud kontaktid, kellega noored on virtuaalses keskkonnas nii-öelda harjunud toime tulema. Seetõttu suhtuti võõrastesse kontaktidesse pigem naljaga ning ei peetud sealt tulenevaid võimalikke ohte eriti tõsiseltvõetavaks, kuna teati, kuidas sel puhul toimida. Kuid varjunimede või valeandmete esitamist tauniti ka juhul kui tegemist on oma isiklike sõprade ja tutvavatega.

Kõige olulisemateks kontaktideks erinevates suhtlusportaalides pidasid noored oma sõpru, koolikaaslasi, kaugel elavaid sugulasi ja perekonnaliikmeid. Ühes intervjuus viis arutelu suhtlusportaaali kontaktide arvust vastuoluni, kuna osad intervjueeritavad arvasid, et suur kontaktide arv suhtlusportaalil on negatiivne ja teised, et pigem positiivne nähtus. Nimelt pidasid osad noored mitmesaja või isegi tuhande kontakti olemasolu oma suhtlusportaalil liigseks tähelepanu ja heakskiidu otsimiseks ning viisiks teistele just kui demonstreerida, kui palju sõpru omatakse. Teisalt toodi välja ka, et see ei pruugi olla negatiivne, kui inimene päriselus neid kontakte tunneb ja saab nendega sel juhul vajadusel suhelda. Intervjuudest selgus ka popkultuuri mõju suhtlusportaalide kontaktide seas, kuna paljude noorte kontaktide seas on ka kohalikke kuulsusi, nagu muusikud, poliitikud, kelle tegemistega nad soovivad suhtlusportaalide kaudu kursis olla.

3.4 Enim levinud tegevused suhtlusportaalides

Kõige populaarsemaks tegevuseks suhtlusportaalides oma eakaaslaste seas pidasid respondendid erinevate postituste kommenteerimist, enda tegevustest ülevaate andmist, linkide ja info jagamist, vastavas suhtluskeskkonnas arvutimängude mängimist ning like-nupu (*eesti k. meeldib*) vajutamist (*portaal is nimetatakse laikimiseks*) suhtlusportaalil Facebook.com, mille kaudu kasutaja saab väljendada oma positiivset suhtumist postituste või piltide suhtes. Intervjueeritavad tõid välja, et ühelt poolt on *laikimine* noorte jaoks igapäevane ja vabatahtlik, kuid toodi esile ka seda, et taoline tegevus on noorte jaoks omistanud liialt suure tähenduse. Noored tõid välja, et neile ei meeldi, kui kasutajad käivad peale vajutada suhtlusportaalil *like*, kuna iga kasutaja peaks ise saama otsustada, mis talle meeldib ja mis mitte. Teisalt ei meeldinud noortele, et kohati on *likimine* muutunud ülearu tähtsaks ning paljud kasutajad avaldavad teistele sellega survet, oodates teistelt pidevalt seda, et nende tegevust suhtlusportaalil seeläbi tunnustatakse ja tähele pannakse.

T2: Minu arust on nagu see oma pildi jagamine see, et ma tahan nüüd, et teised inimesed näeksid ja saaksid laiki panna, mulle ei meeldi see.

T1: Jaa, täiega palju. Suur tähendus on inimestel see laik vaata. Eks ta on hea, kui keegi sul meeldib vajutab, aga osad isegi nagu ütlevad sulle, et vaata, pane üks laik. See on nõme! See on jah nõme... Inimene otsustab ikka ise, mida ta tahab laikida või ei taha.

Lisaks tõid intervjueeritavad esile, et suhtlusportaa li üks olulisemaid tegevusi on ka mitmesuguste postituste ja piltide jagamine. Intervjuudest selgus, et noorte jaoks on toimunud muutus suhtlusportaalide tegevuste puhul, kuna varasemalt kasutatud suhtlusportaalides (näiteks Rate.ee) ei saanud oma pilti ja positsi jagada, siis nüüd on see funktsioon muutunud üheks tähtsaimaks. Ühelt poolt mõistsid intervjueeritavad hukka selle, et kui kellelegi miski suhtlusportaalil meeldib, siis seda jagatakse ja kõik kontaktid näevad seda, samas aga selgus, et intervjueeritavad teevad seda ka ise. Respondendid tõid näiteid ka ebameeldivatest postitustest, mille jagamine on väga levinud. Kõige rohkem toodi esile tüdrukute fotode jagamist, mida nimetati vastasseisuks, kus ühel fotol on kahe tüdruku pilt, kes on vastava suhtlusportaa li kasutajad ja siis teised kasutajad saavad fotot kommenteerida ja öelda, kes neile rohkem meeldib.

T4: Jah, siis kahte inimest võrreldakse[vastasseisu fotode puhul], et kes rohkem laike saab, siis see on tegija.

T1: Ja siis muidugi kõik kommenteerivad, et kui nõme see ikka on, aga ise teevad neid veel rohkem juurde!

Respondendid pidasid sellist tegevust teiste suhtes solvavaks ja ebameeldivaks, kuid tunnistasid, et seda tehakse palju ning noorte seas on see saanud juba paratamatuks. Intervjueeritavate jutust selgus, et suhtlusportaal on seetõttu just tüdrukute seas pidev eakaaslaste surve olla ilus, populaarne ja hinnatud. Seetõttu võivad eakaaslaste ootused seada noori pideva hirmu alla olla teiste poolt hukkamõistetud ja mitte nii-öelda heaks kiidetud.

Samas tõid noored välja, et väga tihti jagatakse iseenda pilti ehk postitatakse see oma profiilile, et ka kõik teised kasutajad näeksid ja saaksid seda kommenteerida. Sageli sellisel puhul palub kasutaja sageli teistelt suhtlusportaaali kasutajatelt, et nad vajutaksid like-nuppu. Intervjuus osalejad pidasid seda taunitavaks ning rõhutasid, et iga suhtlusportaaali kasutaja peaks ikka ise otsustama, mis talle meeldib ja kuidas ta seelses keskkonnas end väljendab.

Populaarseks nooreks pidasid respondendid selliseid suhtlusportaaali kasutajaid, kes on suhtlemisaltid, jutukad, ausad ning kes ei jaga enesest paljastavaid pilte ega rämpsposti. Kuigi ühelt poolt vastajad arvasid, et üksnes suhtlusportaal on käitumise järgi ei saa hinnata, kas keegi on populaarne või mitte, siis teisalt jõudsid noored mitmel korral intervjuude jooksul järeldusele, et virtuaalmaailmas suheldes on siiski kõige populaarsemad kasutajad, kes oskavad kirjutada kõige iroonilisemaid kommentaare.

T5: See, kes viskab tabavaid kommentaare üles ja seal on kohe ju hull arv laike kohe juures./.../ Just nagu, kui sa vaatadki ainult veebis, siis vaatad küll ainult selle järgi, kes seal oskab midagi kõvemat öelda.

Seetõttu kolmanda populaarse tegevusena suhtlusportaalides toodigi esile postituste kommenteerimist. Ühelt poolt peeti teravmeelseid kommentaare põnevaks, kuna leidlikud kommentaarid on noorte seas populaarsed, teisalt on need aga võimalikuks konfliktiallikaks, kuna erinevad kasutajad lähevad tihti omavahel vaidlema.

T1: A samas vaata on niimoodi ka tihti, et lisatakse mingi debiilsus ja siis tuleb vaata hull vaidlus sinna alla ja siis kõik hakkavad vaidlema. Et seda loetakse hullult...Ja siis lisatakse nii palju edasi, et see vaidlus kogu aeg suureneb. Seda lugeda on põnev, aga samas mõnikord on need nii siuksed lapsikud.

Intervjuudes osalenud tüdrukud aga tõid esile mitmel korral ka suhtlusportaalide kommentaare kui pidevaid avalikke vaidlusi enesehinnangu üle. Näiteks paneb üks kasutaja endast pildi suhtlusportaali ja teised kiidavad teda, kuid kasutaja ise hakkab kommentaarides end laitma.

T5: Seal [Rate.ee-s ja Facebook.com-is] on niimoodi, et paned mingi pildi endast ja siis kõik ütlevad, et mingi ilus ja ütled, et ma olen jumala kole ja siis tuleb hull vaidlus.

Noored pidasid taolist tegevust kasutaja sooviks kiitvate kommentaaride kaudu tähelepanu taotleda ja selle kaudu oma enesehinnangut parendada. Poiste seas ei toodud esile sellist trendi ning samuti olid muude teemakategooriate käsitletud intervjuus osalenud poiste ja tüdrukute seas sarnased.

3.5 Täiskasvanud suhtlusportaalides

Üheks kõige huvipakkuvamaks küsimuseks kujunes intervjuueeritavate seas see, kuidas nad suhtuvad sellesse, et nende pereliikmed(eelkõige vanemad) või õpetajad kasutavad suhtlusportaalidele. Noored tõid välja, et pereliikmete või õpetajate osalemine suhtlusportaalides võib tihti kaasa tuua mitmesuguseid probleemseid situatsioone. Näiteks toodi välja, et sageli just lapsevanemad võivad noore jaoks mittesoovitul viisil kommenteerida nende pilte, lugeda nende poolt üles riputatud informatsiooni, segada vahele noorte omavahelistele vestlustele, neid mõnitada, teha iroonilisi märkusi, logida nende teadmata suhtlusportaalide kontodesse ning seetõttu sekkuda liigselt nende ellu.

T4: Tegelt ma arvan, et see on tore, et kui eelmine generatsioon käib kaasas nende asjadega. Aga jah see põhjustab hästi palju komplikatsioone. Kui ema on Facebookis nagu kõiki asju ei saa üles panna. Pead nagu jälgima rohkem, et kuidas sa kirjutad ja keelekasutust ja niimoodi.

T1: Mitte see ei tähenda, et sa peaksid kohe sinna mingeid roppusi kirjutama, aga ikka vabam on...Kirjutad natuke vabamalt.

T3: Aga vanematele võib-olla just tundub see selline, et noh, et ei saa näiteks naljadest aru, oma naljadest ja siis mõtleb kohe, et ülbitsed kohe või midagi sellist.

Noored tõid ka välja selle, et need, kelle vanemad on suhtlusportaalid, (peamiselt räägiti Facebook.com-ist) peavad seda pigem ebamugavaks ning need noored, kelle vanemad seal kontot ei oma, ei soovi ka, et nad kunagi selle teeksid. Põhjendustena toodi välja seda, et noored ei soovi, et vanemad ja ka õpetajad näeksid seda, mida nemad suhtlusportaalid ja internetis üldiselt teevad, kuna see tundub nende jaoks nii-öelda vabaduse piiramisena ja ülemäärase uudishimuna. Veel toodi esile, et mõnikord juhtub ka seda, et need lapsevanemad või lähisugulased, kes suhtlusportaalid kontot omavad ja seal aktiivselt suhtlevad, kommenteerivad sageli ka oma lapse pilte positiivseid väljendeid kasutades ja last kiites. Samas tõlgendasid noored selliseid kommentaare kui soovi saavutada avalikult oma lapse ja teiste suhtlusportaalid kasutajate tähelepanu ja heakskiitu, mida noored ise peavad ebasoovitavaks ja tihti ka teesklemiseks. Teisalt toodi esile ka lapsevanemate keelavaid ning ebamugavust tekitavaid kommentaare.

T2: Mul on tädi sõbralistis ja siis. Emal ja isal ei ole Facebooki, aga mul tädi on ja siis on nagu hästi nõme, sellepärast, et ta hakkab, et oi, et mis pildi sa sinna lisasid ja siis ma nagu.. Minu arust on see nii nõme, kui lapsevanem hakkab Facebookis kommenteerima, et näiteks, et oi, et minu kallis tütrekene. Võib olla ta nagu päriselus ei ütle nii!

T3: Samas mul on pandud nii, et mu isa näiteks minu asju ei näe.. [Naeravad] Muidu on mingi imelik, et pärast isa mingi, et oi, päris ilus oled tütreke [Näideldes] Päris imelik. (Naeravad) Mul on jah niimodi pandud, et mõned inimesed ei näe minu infot ja asju.

Intervjuudest selgus, et paljudel õpetajatel on samuti suhtlusportaalides kontod, kuid noored ise ei lisa neid oma kontaktideks, kuna tunnevad liigset ebamugavust ja nii-öelda pidevat ohtu, et keegi autoriteetne täiskasvanu võib neid internetis suheldes pidevalt jälgida ja teada saada seda informatsiooni, mida noored endast suhtlusportaalid avaldavad.

T1: Meie üks keelõpetaja on ka selline, et ta alati mainib seda internetiportaalid ja siis ma mõtlengi, et kui sa tundides juba sellest nii palju räägid, siis ma küll ei kavatse sind lisada. Ja õpetajate poolt on nii, et noh ma suudan kontrollida küll, mida ma kirjutan ja ma ei pea kartma midagi ja isegi, kui õpetaja näeb, kui ma olen seal kellegagi midagi vaieldud, siis ma

arvan lihtsalt, et õpetaja saab aru, et mul on õigus ja ta ei pea mulle ütlema midagi. Aga üldiselt mul eriti palju ei ole küll neid õpetajaid seal.

T3: Mul üldse nagu, ma väga ei lisa neid[täiskasvanuid], siukseid noh õpetajaid või suuremaid inimesi, keda ma tean. Ma ei tea...(.) mulle ei meeldi, kui nad näevad minu tegemisi.

Respondendid tõid ka näiteid juhtumitest, kus õpetajad on õpilaste pilte kommenteerinud ja sellega seoses neis ebamugavust tekitanud. Samuti on suhtlusportaalide tõttu tekitanud konflikte õpetajatega noorte poolt üles riputatud ebasoovitava sisuga fotod, õpetajatega seotud negatiivse sisuga kommentaarid või ka laimu sisaldavad blogipostitused.

3.6 Mitteaktsepteeritud ja ebameeldiv käitumine

Intervjueeritavad pidasid aktsepteeritava käitumise juures silmas seda, et suhtlusportaaali kasutaja ei tohiks tihti iseendast tehtud pilte üles laadida ning peaks kontrollima suhtlusportaalis oma keelekasutust ning sõnavara. Hukka mõisteti ka rämpsposti jagamine, mille eesmärgiks on sageli soov oma populaarsust suhtluskeskkonnas tõsta.

P1: Mingeid nõmedaid asju jagada[Facebookis], mingi surnud lapse pilt, et andke kolm dollarit..Facebook annab kolm eurot...

T1: Kui tahate, et see lõppeks, siis laikige ja see. Aga seda ju algatab kõik see, kes selle üles paneb, et omale jälle seda feimi saada sinna.

Lisaks pidasid intervjueeritavad mitteaktsepteeritavaks seda, kui mõni kasutaja jagab postitusi oma igapäevaelu tegevustest. Sellise käitumise ühe põhjusena toodi välja, et kiirsõnumite saatmise keskkonnas(näiteks MSN või Skype) peetud vestlused, võivad sageli üle minna ka suhtlusportaalidesse, nagu Facebook.com, kus oma eravestlusi jagatakse kogu avalikkusega. Taolise käitumise põhjusena toodi sooviks saada tähelepanu, teiste portaali kasutajate heakskiitu või lihtsalt tagasisidet eakaaslastelt. Intervjueeritud tüdrukud pidasid mitteaktsepteeritavaks käitumiseks ka seda, kui suhtlusportaalidesse pannakse üles fotosid oma poiss-sõbraga ning just kui oodatakse seejärel eakaaslastelt kommentaaride näol positiivset tagasisidet ja heakskiitu.

T1: Minu arust on see natukene, ma ei taha küll siin kedagi solvata, aga noh need musitamispildid, mis pannakse kuskile....[naer?]?...Facebooki avarustesse ja siis kõik peavad ütlema, et...

T2: ...nii nunnukesed[näitleb] olete mul või midagi siukest ja siis ütleme, et kena bussijaam või midagi... /.../ No ma ei tea, ma arvan, et see asi mis nagu toimub, okei. Tahate näidata, et.. nagu milleks? Tekib küsimus milleks?[rõhutatult] Et kellele sa midagi nagu näidata tahad?

Teisalt rääkisid noored, et suhtlusportaalides esineb palju ka nii-öelda netisuhteid, kus mõlemad osapooled kirjutavad avalikult just teistele kontaktidele näitamiseks ja tähelepanu saavutamiseks üksteise kohta kommentaare ning demonstreerivad seeläbi oma pealtnäha lähedasi suhteid.

T4: No see ei ole ainult halbade asjadega, heade asjadega ka. Noh, kõik need nii-öelda interneti suhted, noh, need, kes netis on, et oleme hull abielus ja värki ja siis kui saame kokku on nagu hea, kui julgen nagu natuke puutuda.

T5: Netis nii armastame üksteist ja kui kokku saame on, et tsau, ma lähen nüüd koju [Naer].

Mõlemas intervjuus osalejad tõid aga eranditult esile, et virtuaalmaailmas suheldes on siiski põhimõtteliselt kõik lubatud ning käitutakse nagu heaks arvatakse, järgimata mingisuguseid väärtusi või käitumisnorme.

T1: Kõik on aktsepteeritud, see on jälle see, et tahakse absoluutselt kõike! Sa ei saa kellelegi öelda, et oi, nii ei tohi.

Kõige ebameeldivamaks ja häirivamaks suhtlusportaalides peeti varikontode tegemist, sõimamist, vaidlusi, tülisid, kiusamist, arvutiviiruste rämpsposti, pahatahtlikkust ja ahistamist. Kahel korral viis ka varikontodest rääkimine mõned intervjuus osalejad konfliktini, kuna üks teismeline oli teise nime all teinud oma suhtlusportaali konto. Varikontode puhul toodi esile just seda, et sel puhul postitab võõra nime all loonud kasutaja teise isiku nimel ebameeldivad postitusi või kommentaare, mis võivad tihti viia konfliktideni eakaaslastega või vanematega. Noored ütlesid, et varikontosid tehakse ka siis, kui tahetakse kellegi kohta midagi teada saada, kuna otse silmast-silma ei julgeta küsida.

T5: Aga seda on ka, et kui sa tahad mingit asja kellegi kohta teada saada, siis tehakse varikonto onju. Näiteks üks inimene onju, tahtis teada, et mida ma tema kohta arvan, ei julgenud otse msn-is küsida, tegi varikonto endale ja lisas mingi ja küsis, et mida sa selle tüübi kohta arvad.

Respondendid rääkisid ka, et tihti tuleb ette tülisid eakaaslastega seetõttu, kuna sõbrad võivad just suhtlusportaali vahendusel nähtud kommentaari, postituse või pildi peale solvuda ja omavahel konflikti minna. Samuti rõhutati, et suhtlusportaalides tuleb väga palju esile ka üksteise sõimamist ja mõnitamist isegi juhul, kui konflikt on tekkinud silmast-silma suhtlemisel. Tihti peale jõuab ka silmast-silma toimunud suhtlus suhtlusportaali kas fotode, postituste või kommentaaride kaudu ja seepärast on noored pidevalt kursis sellega, kes, millal, miks ning kellega suhtles. Sellest võib järeldada, et suhtlusportaalid on noorte jaoks väga tähtsateks infoallikateks ka oma sõprade ja nende sotsiaalsete suhete kohta.

T1: Jah ja siis netis netis nagu veel sõimab üle, väljas sõimab sul näo täis ja siis msn-is, et kas sa ikka said aru, kui nõme sa oled.

T5: Ei aga selliseid tülisid on ikka tekkinud, et ma käin vaata väljas kellegi teisega onju ja siis tal on umbes, et mis mõttes sa nagu temaga väljas käid eksju ja siis sellest on niuke tüli, et ta lihtsalt ei suhtlegi sinuga enam, täiega solvub, et kellegi teisega väljas käisid. /.../ No tavaliselt käid väljas mingi pundiga ja siis punt ikka panevad msn-is mingi alapealkirju ja Facebooki panevad midagi selle kohta ja siis küsitakse selle kohta ja saadakse teada.

Häiriva sisuna suhtlusportaalides toodi lisaks veel välja ebameeldivaid ja provotseerivaid fotosid näiteks sõpradega pidutsemisest, alkoholi tarvitamisest, aga ka enesevigastamisest.

T4: See[enese lõikumine] oli trend lihtsalt, minu meelest on haige see, kui neid lõikumispilte pannakse Facebooki!

T2: Ongi noh, mis sa paned! Otsid mingit halastust noh!

Näiteks osutati sellele, et suhtlusportaalides oli vahepeal lausa trend panna üles fotosid enesevigastamisest. Noored viitasid, et taoline enesehävitusliku käitumisviisi eksponeerimine suhtlusportaalides on jällegi seotud tähelepanu ja eakaaslastelt teatud vastukaja otsimisega.

Veel toodi esile, et nii-öelda trendid, millest parasjagu fotosid üles laetakse, vahelduvad kasutajate seas pidevalt.

ARUTELU

Järgnevalt toon välja töö peamised tulemused ning seostan ja võrdlen neid töö teoreetilises osas esitatuga. Analüüsin ka võimalikke sarnasusi ja erinevusi eelnevalt tehtud uuringute ja antud valdkonna autorite seisukohtadega. Arutelu on struktureeritud lähtuvalt töö peamistest uurimisküsimustest ning lõpus on välja toodud ka töö metoodika kriitika.

4.1 Suhtlusportaalide kasutamise põhjused ja sealse suhtluse tõlgendamine

Intervjueeritud noored kujundasid paljuski oma arusaamad ja käitumispraktikad suhtlusportaalidest omavahelise interaktsiooni tulemusena. Kõige enim mõjutasid noorte arusaamasid just nende eakaaslased, kellelt otsiti pidevat tagasisidet ning kelle arvamustele toetuti. Seetõttu võib öelda, et sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalidest kujunesid Wagneri (Wagner et al 1999: 121) poolt kirjeldatud grupisisese suhtluse tulemusena - olles mõjutatud suuresti noorte omavahelistest kommunikatsiooniprotsessidest. Intervjuude küsimustele vastates keskendusid noored teatud aspektidele ehk valisid selektiivselt, millised on need kõige olulisemad arusaamad, mis nende jaoks suhtlusportaalidega seostuvad.

Intervjueeritavad kinnitasid, et kasutavad peamiselt suhtlusportaale oma eakaaslaste ja sõpradega info vahetamiseks ja ülevaate saamiseks nende tegevusest kui ka enda tegemistest ülevaate andmiseks. Ka Holm Sørensen (2010) on välja toonud selle, et suhtlusportaalid võimaldavad noortel end kvalitatiivselt teistmoodi väljendada, erinevate võrgustike moodustamisega, info jagamise ja selle saamise kaudu eakaaslastelt. Kusjuures ka minu poolt läbiviidud intervjuud kinnitasid seda. Intervjuud võimaldasid välja tuua, kuidas noored loovad pidevalt suhtlusportaalides omavahel üha uusi arusaamasid, kuidas peetakse oluliseks suhtlusportaalis käituda ja mida seelses keskkonnas väljendada. Livingstone'i (2009) esile toodud väide, et noored püüavad suhtlusportaalides suheldes olla kursis eakaaslaste interaktsioonimustritega sealjuures eksperimenteerides ka oma identiteetidega leidis samuti kinnitust. Noorte intervjuudest selgus, et suhtlusportaalides käies toimub nende jaoks pidev kursis olek, sellega, mida nende eakaaslased teevad ja see aitab neil kujundada enese käitumist ning mõista seda, milline käitumine suhtlusportaalis on aktsepteeritud ning oodatud.

Samuti on Gergen välja toonud (Gergen 2002 Livingstone 2009 kaudu), et suhtlusportaalides suhtlemine võimaldab noortel olla füüsiliselt näiteks koolis või kodus kohal, kuid psühholoogiliselt eemal. Intervjuudes osalenud noorte käitumismustritest ja sotsiaalsetest representatsioonidest võib samuti järeldada, et sageli kasutavad noored suhtlusportaalet paralleelselt muude tegevustega ning kipuvad ka tihti virtuaalsel teel suheldes kaotama ajataju.

4.2 Suhtlusportaalides suhtlemise tähendus noortele

Uurijad (Drotner 2001, Holm Sorensen 2002, Tingstad 2003, Dunkels 2009, Livingstone and Haddon 2009, Stald 2009) on toonud esile tänapäeva noorte jaoks loomulikuna näiva interaktiivse suhtlemise. Ka intervjuudest selgus, et suhtlusportaalides suhtlemine on noorte jaoks väga oluline, kuna sealne suhtlus on lahutamatu osa nende põlvkonna interaktsioonimustritest, mis on nende jaoks saanud igapäevaseks ja loomulikuks tegevuseks. Respondentide vastustest võib järeldada, et neil on põhimõtteliselt raske ette kujutada, et nad virtuaalsel teel ei suhtleks, kuna nende põlvkond on taoliste uue meedia võimalustega ning sealhulgas suhtlusportaalidega üles kasvanud. Nii-öelda digitaalse põlvkonna aktiivse meediatarbija ja -looja ning järjepideva omavaheliste võrgustike loomise vajaduse on esile toonud ka Buckingham (2007).

4.3 Suhtlusportaalides suhtlemine ja silmast-silma suhtlemine

Noored tõid selgelt esile selle, et suhtlusportaalides suheldes ollakse oluliselt julgemad, otsekohejemad ja avatumad. Peamiseks põhjuseks võib olla just taolise suhtluse vahendatus, kuna suhtlusportaaali kaudu kaob just kui isiklikkus, mis on silmast-silma suhtluse juures rohkem esiplaanil. Noored tõid esile ka selle, et suhtlusportaalil suheldes tuntakse end enamasti anonüümsena, mis sageli annab just kui õigustuse käituda nii nagu ise heaks arvatakse. Intervjuudes toodigi välja, et suhtlusportaalides on noorte arvates kõik lubatud ning keegi ei saa teisele öelda, kuidas käituda. Lisaks tuleb virtuaalmaailmas suheldes märksa sagedamini esile ka anonüümset käitumist ja isegi teatud mõttes soovi oma identiteeti teadlikult varjata. Kusjuures suhtlusportaalides suhtlemisega kaasneb tihtipeale ka suurem otsekoheusus, julgus ning teravmeelsus.

Oluline on ka, et noored tõid esile, et silmast-silma suhtlust ei saa suhtlusportaalides suhtlemisega asendada, vaid pigem on need teineteist täiendavad kommunikatsioonivõimalused. Uurija Jan van Dijk (2006) on samuti esile toonud, et plusspoolena võib virtuaalne suhtlemine aidata ületada mitmesuguseid barjääre ning inimese staatuse mõju jääb rohkem varjatuks. Vastupidiselt aga eelneva autori väitele, et virtuaalne suhtlus piirab ise suhtlemises initsiatiivi haaramist, selgus antud töö empiirilistest tulemustest, et suhtlusportaalides suheldes julgevad noored rohkem ise juttu alustada ning esile tuua teemasid, mida võib-olla silmast-silma suheldes ei julgeks. Seda, et noortel on end virtuaalsel teel sageli lihtsam väljendada, on kinnitanud ka EU Kids Online uuring (2011).

4.4 Erinevad kontaktitüübid suhtlusportaalides

Kõige olulisemateks kontaktideks suhtlusportaalides pidasid noored oma eakaaslasi ja sõpru. Kusjuures võib järeldada, et noorte jaoks on nende kontaktid suhtlusportaalides pidevas muutumises, kuna suhtlusportaalide kaudu saadakse kergemini tuttavaks ka uute inimestega, kellega ollakse avatumad esialgu suhtlema just virtuaalmaailmas. Ka sotsiaalsete representatsioonide teooria rõhutab noorte omavahelise interaktsiooni tähtsust uute kontaktide loomisel. Näiteks tutvutakse tihti peale uute tuttavatega just praeguste sõprade kaudu. Noorte seas toimub suhtlusportaalides pidev informatsiooni uuendamine, struktureerimine ja ümbermõtestamine, mida on kinnitanud ka Livingstone'i (2009) uuringud, mistõttu võib järeldada, et noorte sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalides olevatest kontaktidest on pidevas muutumises.

Kontaktidest ebasoovitavateks pidasid enamus noori oma vanemaid ning õpetajaid, kuna see võib nende sõnul kaasa tuua mitmeid konflikte ja soovimatut käitumist. Seda, et täiskasvanud ei pruugi mõista sealseid noorte omavahelisi käitumismustreid, väärtusi ja norme on toonud esile ka teised uurijad (Mizuko et al 2010). Eelkõige võib selle põhjusena välja tuua noorte vajaduse nii-öelda oma suhtluskeskkonna järele, kus täiskasvanud neid ei jälgi ega sea piiranguid käitumisele. Suhtlusportaalide noorte jaoks võib seetõttu tõlgendada ka kui noorte vajadust luua ja hallata oma sotsiaalseid suhteid iseseisvalt. Ehk sotsiaalsete representatsioonide loomine toimub noorte omavahelises interaktsioonis ning nende konkreetsema kuju loomine ehk objektiviseerimine toimub lähtudes noortest endist ning nende vajadustest, soovidest ning nende omavahelise suhtlusest kujunenud arusaamade järgi. Samuti

on see protsess mõjutatud ka noorte keelekasutusest, nende omavahelises suhtluses kujunenud mõistete tähendusest ning aktsepteeritud normidest.

4.5 Aktsepteeritud ja populaarne käitumine

Noorte sotsiaalsed representatsioonid aktsepteeritud käitumisest suhtlusportaalides seostusid enamasti sellega, et kasutaja peaks endast adekvaatset infot jagama, olema suhtlemisaldis ning mitte postitama rämpsposti või jagama iseendast tehtud pilte. Tüdrukute sotsiaalsetes representatsioonides tuli esile ka negatiivne suhtumine fotodesse, mis riputatakse üles selleks, et saada teistelt suhtlusportali kasutajatelt võimalikult palju heakskiitu. Tunnustuse ja enesele tähelepanu otsimine eakaaslastelt toimub ka sageli ise laites oma fotosid ning teistelt kontaktidelt seevastu kiitvaid kommentaare oodates. Ühelt poolt on selline käitumine suhtlusportaalides sagedane, kuid sotsiaalsed representatsioonid ja selle käitumise mõtestamine grupisiselt on hukkamõistev.

Analüüsist selgus ka, et poisid ja tüdrukud mõtestasid enesepresenteerimist mõnevõrra erinevalt. Nimelt olid tüdrukute sotsiaalsed representatsioonid oluliselt kriitilisemad nii suhtlusportali üles riputatavate piltide kui ka sisu suhtes. Poiste ja tüdrukute erinevat käitumist suhtlusportaalides enesepresenteerimisel on ka kinnitanud Eesti uurijad (Siibak 2010; Siibak 2009), mistõttu võib järeldada, et tüdrukute kriitilisem suhtumine suhtlusportaalide piltidesse ja seal jagatavasse sisusse, aga ka mitmete enesehinnanguga seotud küsimuste suhtes, tuleneb soorollidega seotud representatsioonidest ning võimalikust survest olla kogu aeg kaaslaste seas hinnatud ja populaarne.

Kõige populaarsemaks (enim levinumaks) käitumiseks suhtlusportaalides pidasid noored postituste kommenteerimist ja jagamist, *likemist*, oma tegevusest ülevaate andmist. Kõige populaarsemate kasutajatena toodi esile neid, kes oskavad postitusi teravmeelselt kommenteerida ja tekitada sellega suhtlusportalis diskussiooni. See võib viidata järjepidavale tagasideme otsimisele oma käitumisele, arvamustele, teadmistele eakaaslastelt, millele on viidanud ka Mizuko et al (2010). Seetõttu tuleb noortel suhtlusportaalides, aga ka noortekultuuris tervikuna olla kogu aeg kursis sellega, milline käitumine ja trendid on nende

seas hinnatud ning seeläbi mõjutatuna grupis jagatud sotsiaalsetest representatsioonidest, kujundada oma käitumist.

4.6 Ebameeldiv sisu ja käitumine

Intervjuudest selgus, et peamisteks ebameeldivateks aspektideks suhtlusportaalide juures on üpris sageli sõimamine, kiusamine, vaidlused ning tülid eakaaslastega. Enamasti kandub silmast-silma suhtluses tekkinud vaidlus või tüli edasi ka suhtlusportaali, kus kõik võivad seda avalikult näha. Boyd`ile (et al 2007) toetudes tuli ka intervjuudest välja suhtlusportaalide kui vahendaja funktsioon, kuhu tihtipeale kandub üle ka kõik väljaspool virtuaalset suhtlust toimunu. Ka intervjuudes osalenud noored tõid veel esile sagedasi käitumist, et nii silmast-silma kui ka virtuaalsel teel peetud isiklikud vestlused jõuavad avalikult nähtavale mingil viisil ka suhtlusportaalidesse. Seega on noorte jaoks suhtlusportaalid väga olulised grupisiseste suhete vahendajad ja ka kujundajad. Boyd (et al 2011) välja toodud draamade tekkimine tuli välja ka läbiviidud intervjuudest, sealhulgas süüdistamine ja sõimamine, mis on tihti nähtav kõigile suhtlusportaali kasutajatele. Toetudes Boyd (et al 2011) tuli ka intervjuueritud noorte sotsiaalsetest representatsioonidest ebameeldiva sisu ja käitumise kohta välja, et sõna kiusamine noored ise ei kasutanud, vaid representeerisid seda kui sõimamist, laimamist ning halvustamist.

4.7 Metoodika kriitika

Kuigi antud töö raames aitas fookusgrupi intervjuu esile tuua noorte arvamusi ning seda, kuidas need grupis moodustuvad, oli meetod küllaltki aeganõudev, sest valimit oli raske ühel ajal kätte saada ning intervjuude analüüsimine oli ajamahukas. Töö raames läbi viidud kahest fookusgrupi intervjuust saadud andmeid ei saa üldistada kogu populatsioonile, vaid tuleb lähtuda antud töö eripäradest, valimist ja mahust. Samuti ei pruugi kõigi noorte jaoks olla representatsioonid suhtlusportaalidest lähtuvad samadest kategooriatest ning arusaamadest, kuna iga indiviid lähtub siiski oma isiklikust kokkupuutest ning arvamustest. Ulatuslikumate järelduste tegemiseks tuleks valimi ja fookusgrupi intervjuude mahtu suurendada.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli esile tuua noorte sotsiaalseid representatsioone suhtlusportaalidest. Läbi viidud fookusgrupi intervjuudest kaheteistkümne 14-15 - aastase noorega selgus, et sotsiaalsed representatsioonid kujunevad peaaesjalikult nende omavahelise interaktsiooni tulemusena. Kusjuures suhtlusportaalideks pidasid noored kõiki online-meediume, kus on omavahel võimalik suhelda või ka veebisaite, kus saab oma profiili luua ning olla kursis teiste tegemistega.

Tööst ilmnas, et noorte seas toimub suhtlusportaalides pidev info ja arvamuste vahetamine, teiste tegemistega kursis olemine, info jagamine, poolehoidu ja kiituse otsimine. Ehk suhtlusportaalid on just kui eakaaslastelt tagasisideme otsimise võimalused sellele, kuidas käituda. Olulise punktina tuli välja ka see, et noorte jaoks on nii virtuaalmaailmas suhtlemine kui ka silmast-silma suhtlus omavahel sulandunud, kuna noorte jaoks ei eksisteeri rangeid piire, kus algab üks ja lõpeb teine, sest nad on harjunud suhtlema järjepidevalt mõlemat moodi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ühelt poolt olid uuritavate noorte sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalidest positiivsed - võimalus suhelda segamatult, jagada informatsiooni, saada tagasidet eakaaslastelt. Kuid teisalt suhtusid noored suhtlusportaalidesse ka kriitiliselt, tuues esile vahetu kontakti vähesuse, konfliktid, liigse julguse, solvamised, varikontode leviku, vaidlused, kõige lubatavuse ja anonüümsuse. Kuna internet meediumina ja sealne virtuaalne suhtlemine on noorte jaoks väga tähtis ja harjumuspärane, siis võib öelda, et suhtlusportaalide kasutamine on praegustele noortele just kui sisse kodeeritud. Töö tulemusena tuli esile ka näiteks selge lõhe noorte suhtumises sellesse, et nende vanemad ja õpetajad pole enamasti suhtlusportaalides kontaktidena soovivad ning pigem püütakse nendega sealset suhtlemist vältida, kuna vanem põlvkond just kui ei mõista nende käitumist suhtlusportaalides ning tungib soovimatult alale, kus noored on ise suuremad eksperdid ja tahavad sellega säilitada iseseisvat tegutsemisvälja.

Tööst selgus, et noored kinnistavad ehk ankurdavad oma teadmised, arusaamad suhtlusportaalidest lähtudes varasematest kogemustest ja praktikatest, eakaaslaste mõjust, soost, oma staatusest, meediast, popkultuurist. Noored jagavad ning kontrollivad

suhtlusportaalides omavahel infot, mille tulemusena tekivad enim aktsepteeritud positsioonid seal toimuvast ja seejärel selekteerivadki nad välja omavahelise suhtluse ja üksteise käitumismustrite jälgimise tulemusena selle, mis näib nende jaoks kõige olulisem. Nende seas toimub pidev representatsioonide uuendamine, struktureerimine ja loomine, mis väljendub suhtlusportaalidest ja seal ilmnevatest sotsiaalsetest suhetest selliste tähenduste ja info loomisel, mis näib noortele kõige enam suhtlusportaalet kirjeldav.

Antud teema vajaks kindlasti edasi uurimist, kuna sotsiaalsed representatsioonid suhtlusportaalidest annavad infot ka selle kohta, kuidas noored üldiselt tõlgendavad ja tajuvad virtuaalmaailmas toimuvat suhtlust, uue meedia külluslikke võimalusi ning selle seotust oma sotsiaalsete suhetega. See omakorda aitaks paremini mõista ka noorte sotsiaalsete suhete mustreid ja noortekultuuri, mida virtuaalmaailmas suhtlemine jõudsalt järjest enam mõjutab ja muudab. Lisaks oleks võrdlemiseks kasulik uurida ka täiskasvanute sotsiaalseid representatsioone suhtlusportaalidest, et mõista, kuidas võiksid suhtlusportaalid muutuda vanemate ja noorte jaoks põlvkondi ühendavaks, mitte lahutavaks online-meediumiks.

KASUTATUD ALLIKAD

Boyd, D. 2009. Sociality is learning. DML central. Digital Media and learning: the power of participation. <http://dmlcentral.net/blog/danah-boyd/sociality-learning> (02.05.2012)

Boyd, D. 2008. Taken out of context: American Teen Sociality in Networked Publics. PhD dissertation. University of California-Berkeley, School of Information. <http://www.danah.org/papers/TakenOutOfContext.pdf> (16.04.2012)

Boyd, D. 2007. Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. MacArthur Foundation Series on Digital Learning ó Youth, Identity, and Digital Media Volume (ed. David Buckingham). Cambridge, MA: MIT Press

Boyd, D; Marwick, A. 2011. The Drama! Teen Conflict, Gossip, and Bullying in Networked Publics. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1926349. A Decade in Internet Time: Symposium on the Dynamics of the Internet and Society, 22. September 2011. (04.03.2012)

Boyd, D; Ellison N.B. 2007. Social network sites: definition, history and scholarship. Journal of Computer-mediated communication. Volume 13, issue (210-213)

Buckingham, D. 2007. Beyond Technology: Children's Learning in the Age of Digital Media. Cambridge: Polity Press.

Correa, T; Hinsley A.W; Zúñiga, H.G. 2009. Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use. Computers in Human Behaviour 26 (247-253) [https://webpace.utexas.edu/hg3985/www/documents/Correa.%20Willard%20&%20Gil%20de%20Zuniga%20\(2010\)%20Computers%20in%20Human%20Behavior%2026.%20247-253.pdf](https://webpace.utexas.edu/hg3985/www/documents/Correa.%20Willard%20&%20Gil%20de%20Zuniga%20(2010)%20Computers%20in%20Human%20Behavior%2026.%20247-253.pdf) (04.04.2012)

Dijk, J. A.G.M. van. 2006. The network society: social aspects of new media. Second edition. London: SAGE.

Estonia= Estonia Facebook Statistics. 2012. <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/estonia> (02.04.2012)

Hernwall, P.; Siibak, A. 2011. Writing Identity: gendered values and user content creation in SNS interaction among Estonian and Swedish tweens, *Global Studies of Childhood*, 1(4), 365-376. <http://dx.doi.org/10.2304/gsch.2011.1.4.365> (10.02.2012)

Holm Sørensen, B. 2010. Children in and outside school. Children and youth in the digital media culture. From a nordic horizon. Toim. Carlsson, U. Göteborg: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media.

Kalmus, V. Pruulmann-Vengerfeldt, P. 2010. Laste ja noorte internetikasutus ó riskid ja võimalused. Infoühiskonna aastaraamat 2009.

http://www.riso.ee/et/pub/2009it/pdf/Aastaraamat_EST.pdf (17.05.2012)

Kalmus, V.; Pruulmann-Vengerfeldt, P.; Runnel, P.; Siibak, A. 2009. Mapping the terrain of "Generation C": places and practices of online content creation among Estonian teenagers. *Journal of Computer Mediated Communication*, 14(4), 1257 - 1282

Laherand, M.-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk

Lawrence Neuman, W. 2006. *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative approaches*. Sixth edition. Pearson Education Inc.

Lenhart, A.; Madden, M.; Rankin McGill, A.; Smith, A. 2007. Teens and Social Media. The use of Social Media gains a greater foothold in teen life as they embrace the conversational nature of interactive online media. 19.december. Pew Internet & American Life project. http://www.pewinternet.org/~media/Files/Reports/2007/PIP_Teens_Social_Media_Final.pdf. pdf (02.04.2012)

Litosseliti, L. 2003. *Using Focus Groups in Research*. London: Continuum International Publishing Group.

Livingstone, S. 2009. *Children and the Internet. Great expectations, challenging realities*. UK: Polity press.

Livingstone, S. 2008. Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media and Society*, 10(3), 459-477. <http://nms.sagepub.com/content/10/3/393.full.pdf+html> (10.03.2012)

Livingstone, S. 2002. *Young People and New Media: Childhood and the Changing Media Environment*. London: Sage.

Livingstone, S., Haddon, L., Götzig, A., and Olafsson, K. 2011. *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. LSE, London: EU Kids Online

Mizuko, I, Sonja Baumer, Matteo Bittanti, danah boyd, Rachel Cody, Becky Herr, Heather A. Horst, Patricia G. Lange, Dilan Mahendran, Katynka Martinez, C.J. Pascoe, Dan Perkel, Laura Robinson, Christo Sims, and Lisa Tripp. (with Judd Antin, Megan Finn, Arthur Law, Annie Manion, Sarai Mitnick and Dan Schlossberg and Sarita Yardi). 2010. *Hanging Out, Messing Around, Geeking Out: Living and Learning with New Media*. http://mitpress.mit.edu/books/full_pdfs/hanging_out.pdf Cambridge: MIT Press. (08.02.2012)

Naruskov, K. 2008. Küberkuisamine: kuisamiskäitumise peidus pool. *Õpetajate Leht* 1-2. http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/1_22008/11-13.pdf (16.04.2012)

Rateau, P.; Moliner, P.; Guimelli, C.; Abric, J.-C. 2012. Social Representation Theory. *Handbook of Theories of Social Psychology*. Volume 2. Edited by Van Lange, P.; Kruglanski, A.; Tory Higgins, E. Los Angeles: SAGE

Siibak, A. 2011. Online Peer Culture and Interpretive Reproduction on the Social Networking Site Profiles of the Tweens. Colombo, F.; Fortunati, L. (Toim.). *Broadband Society and Generational Changes* (121 - 132). Berlin: Peter Lang Publishers House. <https://www.etis.ee/portaal/publicationInfo.aspx?PubVID=3&LanguageVID=1&FullTranslate=false> (23.03.2012)

Siibak, A. 2010. *Uus meedia ja eakaaslaste kultuur*. Eesti Inimarengu Aruanne 2009. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Siibak, A. 2009. Constructing the Self through the Photo Selection- Visual Impression Management on Social Networking Websites. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 3(1), article 1.

<http://www.cyberpsychology.eu/view.php?cisloclanku=2009061501> (12.03.2012)

Siibak, A.; Kalmus, V. 2010 a. Online environments: self presentation. Edit. Steinberg, S. R.; Kehler, M.; Cornish, L. *Boy Culture: An Encyclopedia* (431 - 440). Santa Barbara: Greenwood Press.

<https://www.etis.ee/portaal/publicationInfo.aspx?PubVID=13&LanguageVID=1&FullTranslate=false> (15.02.2012)

Siibak, A.; Ugur, K. 2010 b. Is social networking the new "online playground" for young children? A study of Rate profile in Estonia. Berson, I. & Berson, M. (Toim.). *High-Tech Tots: Childhood in a Digital World* (125-152). Information Age Publishing.

<https://www.etis.ee/portaal/isikuCV.aspx?TextBoxName=siibak&PersonVID=40940&lang=et&FromUrl0=isikud.aspx> (11.02.2012)

Stenzel, L.; Saha, L.; Guareschi, P. 2006. To be fat or thin? Social representations of the body among adolescent female students in Brazil, *International Education Journal*, vol. 7, no. 5, pp. 611-631. <http://ehlt.flinders.edu.au/education/iej/articles/v7n5/stenzel/paper.pdf> Shannon Research press. (13.01.2012)

Wagner, W. 2012. Social Representation Theory. *The Encyclopedia of Peace Psychology*. Volume III, Po-Z / edited by Daniel J. Christie. New York, NY: Wiley-Blackwell.

Wagner, W.; Farr, R.; Jovchelovitch, S.; Lorenzi-Cioldi, F.; Marková, I.; Duveen, G. and Rose, D. 1999. Theory and method of social representations [online]. London: LSE Research Online. <http://eprints.lse.ac.uk/2640>. LSE Research Online. (10.01.2012)

LISA 1

Intervjuu kava

Sissejuhatus:

Intervjuu käigu tutvustus, põhjused, konfidentsiaalsus- ja anonüümsusprintsipi väljatoomine. Osalejate tutvustus.

I blokk: Üldised küsimused suhtlusportaalides käimise kohta

1. Mis suhtlusportali kasutate ja kui tihti? Mida peate suhtlusportaalide all silmas?
2. Kus kasutate suhtlusportaale?
3. Miks kasutate suhtlusportaale? Mis eesmärgil?
4. Millised on peamised tegevused ja suhtlusviisid, mida suhtlusportaalides kasutate?
5. Selgitage, kui oluliseks peate suhtlust suhtlusportaalides. Kas seal ilmnev kirjeldab toimuvat ja on osa igapäevasest suhtlusest või pigem ainult virtuaalmaailmas kehtiv?
6. Võrrelge näost-näku suhtlemisega. Kas midagi on teistmoodi? Kuidas saate aru, et sõber on virtuaalsel teel suheldes siiras?

II blokk: Kontaktid ja sotsiaalsed suhted

1. Millise iseloomuga kontaktid on Teil suhtlusportaalil?
2. Missuguseid kontakte peate kõige olulisemaks? Miks?
3. Mille järgi teete valiku, kellega suhelda (sõbraks lisada, kiirsõnumeid saata jne)?
4. Missugustel teemadel suhtlete eakaaslastega?
5. Kas ja miks suhtlusportaalil suheldes on mõnda asja igapäevasest silmast-silma kontaktidest lihtsam/raskem väljendada? Põhjendage
6. Millisel määral on suhtlusportaalides toimuv mõjutanud teie igapäevaseid suhteid?
7. Kuidas suhtute sellesse, et ka Teie vanemad kasutavad suhtlusportaale? Millised on teie kogemused?
8. Kas ka õpetajad kasutavad suhtlusportaale? Kuidas Teie sellesse suhtute?

III blokk: Aktsepteeritud ja populaarne käitumine. Ebameeldiv sisu ja käitumine

1. Missugune käitumine eakaaslaste vahel suhtlusportaalides on aktsepteeritud? Milline mitte? Tooge näiteid
2. Millised tegevused on Teie arvates suhtlusportaalides kõige populaarsemad sõprade seas (Teie vanusegrupis)?

3. Missugune on Teie arvates populaarne noor suhtlusportaal(millise profiiliga, käitumisega jne)?
4. Kas ja mil viisil olete suhtlusportaalides kokkupuutunud häiriva või ebameeldiva sisuga suhtlusportaalides?
5. Kas ja mil viisil olete kokku puutunud ebameeldiva käitumisega eakaaslaste poolt? (näiteks kiusamine, solvamine, usalduse kuritarvitamine, sõprussuhete katkemine)Selgitage, kuidas see väljendus.

Lõpetuseks: Lisakommentaariid ja tänusõnad.